

7
L 825

ED·PAEGLE

LATVIEŠU
TAUTASMĀKSLA

2429.

L

3 VII 50

753

39
L
74

L 7
825

E D. P A E G L E

LATVIEŠU TAUTASMĀKSLA

ĪSS VĒSTURISKS PĀRSKATS

~~Valsts Arhīvs.
J. Nr. 6793~~

P A G A L M S

1935

8-1
L-2

LATVIEŠU TĀBTASMAKSĻA

ISS VĒSTURISKS PĀRSKATS

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

~~99-6.118~~
0405070860

„Latvju Kultūras” spiestuve, Rīgā, Tērbatas ielā 15/17, tālr. 27982.

S M J A G A C

1977

Mans nolūks ir dot īsu vēsturisku pārskatu par latviešu materiālās kultūras, it īpaši rotajošās tautasmākslas, attīstības gaitu, sākot no aizvēsturiskiem laikiem līdz 19. gadsimteņa sākumam. Protams, izsmelt visu no senčiem mantoto bagāto pūru šeit nav iespējams, bet gribēju raksturot tikai redzamākās latviešu dekoratīvo priekšmetu īpatnības un savdabības.

Par šīs grāmatas iznākšanas iespējamību pateicība nākas jaunā laikmeta možam garam, kas konkrēti izpaudies Iekšlietu viceministra A. Bērziņa kunga laipnā atbalstā.

Ed. Paegle.

Manas nēdels ir dot jau vēstulēšu pārsūtīt un
tādēļ katrreiz, ja ir kādas izmaiņas, atkāpās
arī no sīvēstulēšu lāķiem līdz 10. sēdēšanas
Tādēļ izvēli viņu no sēdēšanas izņemot
lāķiem, bet arī šūnā raksturot kā
pārlūkumu izņemot un savādā.

Pat šo sēdēšanu izņemot, katrreiz
lāķiem, jo katrreiz izņemot lāķiem
arī A. Bērta katrreiz izņemot.

E. D. Bērta

LATVIEŠU TAUTASMĀKSLĀ

A. AIZVĒSTURISKAIS LAIKMETS

Latviešu tauta pieder pie tā dēvētā baltu cilts koka. No šīs kādreiz varenās un plašu teritoriju apdzīvojošās cilts atlikuši vairs tikai latvieši un leiši, kopā ap 6 miljonu dvēseļu. Senprūšu pēdējais pārstāvis miris 1667. g. un galindu-sudavu-jatviņu pēdējais virsaitis Skumands miris 13. g. s., pēc kam šīs drošsirdīgās tautas atliekas maz pa mazam pārslāvojās.

Pēc kompetentu zinātnieku domām latvju-leišu valoda pieskaitāma vecākām indo-eiropiešu valodām, vecāka par grieķu, latīņu un pat sanskrita. Tā prof. Seignobos (1) nosauc to par „la plus archaïque des langues d'Europe“ (visarkaiskā Eiropas valoda) un prof. A. Meillet (1) pat izsakās: „Qui veut retrouver sur les lèvres des hommes un écho de ce qu'a pu être la langue commune indo-européenne va écouter les paysans lituaniens d'aujourd'hui“ (kas grib dzirdēt no cilvēku lūpām atbalsi no tā, kāda varēja būt indoeiropiešu kopvaloda, lai iet klausīties, kā šodien runā leišu zemnieks). Angļu valodnieks Henry Sweet's dēvē leišu valodu par viskonservatīvāko āriešu valodu (the most conservative of the Aryan languages) (2). Tam piekrīt arī K. Tianders (3), teikdams: „Die baltischen Sprachen sind auch in der heutigen Gestalt viel altertümlicher als alle lebenden indogermanischen Sprachen“ (baltu valodas arī tagadējā veidā ir daudz vecākas par visām dzīvām indogermāņu valodām).

Par latviešu jeb baltu tautu materiālās kultūras vecumu liecina zemes klēpī atrodamās senlietas — kapu piedevas un krājas. Reti

kādā tautā uzglabājies tik skaidrs kontinuitātes jeb nepārtrauktības princips kā latviešos, sākot no civīlizācijas pirmajiem asniem līdz pat mūsu dienām, cauri gadu tūkstošiem. Visredzamāki tas izpaužas mūsu rakstā jeb ornāmentā. Te mēs varam sekot, kā no vispirmatnīgākā lāsīšu un svītriņu salikuma pakāpeniski attīstās viskoplākā kompozīcija, kādu var sniegt lineāri-ģeometriskais stils. Runājot par Kuršu kāpās atrastiem akmens laikmeta māla darbiem, senatnes pētītājs E. Hollack's, atgādinādams Milchhöfer'a spriedumu (*Die Anfänge der Kunst in Griechenland*, Leipzig 1883), ka tīrs ģeometrīks ornāments uzskatāms kā raksturīgs indo-ģermāņu stils, kas nekad nav atradies zem fenīķiešu iespaīda, īzakās, ka minētās keramikas raksts „stāv ciešā sakarā ar ģrieķu mākslas pīrsākumu“ (4). Nepārtrauktību mēs novērojam arī rotu, īeroču, darba rīku un saīmniecības pīderumu formās.

Mūsu materiālās kultūras vecums atbīlst valodas sīrnam mūžam. To vislabāk sapratīsim apskatot mūsu kultūras aizsnīegumus vecās jūdu tautas vēstures ģaīsmā. Profī, tanī laikā, kad jūdi rakstīja savas vēstures pīrmās lapaspuses, kad tikko pīdzīma viņu rasas cīltstēvs (5), mūsu senčīem jau bīja ģarš attīstības posms aiz muguras un patlaban pārdzīvoja zaļvaŗa klasīsko laīkmetu. Mums bīja aūģstī īzkopta keramīka, īpatnēji darba rīki, kaŗa īeroči, ģreznas rotas, netrūka pat skaīstuma kopšanas daīktu, pīem. bārdas knaīblītes un naŗa. Bīja attīstīta zemkopība, rosīģa tīrdzīniecība un amatniecība, īpatnējas celtnes, savs noteīkts relīģīskis kulsts un dzīves uzskatī.

Latvījas taģadējās polītīskās robeŗas ģan saskan ar valodniecīsko aploku, kuŗa zīemeļos īģaunī, rītos krievī un dīenvīdos lēīši, turpretīm tautasmākslas un cītas etnīskās īpatnības tāļu tās pārsnīedz, jo novērojumi rāda, ka valoda nav stabīlākāis nācījas īzpau-dums un viņa zīnāmos apstākļos var īzzust vīenas paaudzes laīkā. Āpskatot seno tautaskultūru, jāņem vērā baltu īzplatība arī tālākā senatnē. Ār arķeolōģījas (6), toponomastīkas (7) un seno kronīku datu

palīdzību puslīdz droši var noteikt baltu apdzīvotās teritorijas robežas ap 5. g. s. pēc Kr. Protī, ziemeļos etniskās robežas atradušās dažus desmit kilometrus uz ziemeļiem no Daugavas, austrumos līdz Dņepras kreisai pietekai Sožai, Pripeta, Buģa un Visla dienvidos, kamēr vakaros baltu teritoriju noslēdz Baltijas jūra. Jaunākā laikā radušies pierādījumi, kas baltu kultūras aploku ievērojami paplašina. Pliskavas muzejā glabājas latviešu senlietas no 10.—11. g. s., kuģas atrastas Pliskavas apkārtnē un Pēterpils gub. Luģas apr. (8). Krakovas vēsturiskā muzejā atronas senlietas, kuģas izraktas bij. Sedļecas gub. pie Sokolovas. Šo izrakumu baltiskais raksturs neapšaubāmi liecina, ka vecākā un vidējā dzelzslaikmetā latvieši dzīvojuši Buģas upes kreisajā krastā (9). Pie sevišķi svarīgiem atzinumiem nācis prof. J. Kostrzevski's (10). Ievērojamais poļu senatnieks, izlietodams divu kapeņu — Dębowko Nowe un Warszkowo — priekš Kristus dzelzslaikmeta atradumus, salīdzina tos un tā paša, kā arī zaļvaģa perioda Pomerānijas un Lauzīcas kultūras lieciniekus ar Rītprūsijas un Skandināvijas apbedījumiem un kapu piedevām. Lai ģan arī Skandināvijā un it īpaši Dānijā dažas analogiskas urnu formas sastopamas, tomēr tās noteikti patapinātas no Lauzīcas kultūras. Jau senāk autors apģalvoģis, ka priekš Kristus laikmeta akmens šķirstu kapi pieder baltu tautām. Šī ipoteze, kopš Rītprūsijas plašos apģabalos atrasts liels skaits Lauzīcas kultūrai līdzģģu kapavietu, apstģprinās. Visumā minētā laikmeta Pomerānijas un Prūsijas kapenes un to saturs uzrāda tik lielu radniecģbu, kā tās uzskatāmas par vienai kultūrai piederošām lokālām ģrupām. Tā kā Rītprūsijas kapenes nenoliedzami pieder baltu ciltģ, ko starp citu pierāda šģs zemes kultūras nepārtrauktģba no zaļvaģa laikmeta līdz vēsturisko laiku sākumam, kad mēs te sastopam baltiskos prūsus, tad bez šaubām arī Pomerānijas šķirstu kapi pieder kādai baltu ciltģ. Šģ cilts ir aizvirzģjusies līdz Sileģijai, Mazpolģijas austrumiem un varbūt pat līdz Ukrainai.

Jaunākā laikā arī daži vācu senatnieki sāk pieslēties uzskatam, ka Lauzīcas kultūra pieder ziemeļliriešiem, kas stāv tuvā radniecībā senbaltiem (14). Tādā kārtā prof. A. M. Tallgren'a aizrādījums senatnieku kongresā Rīgā 1930. g. par Rītprūsijas un Donavas krastā pie Donjas Doļinas atrasto senlietu analogiju, gūn mūsu aizvēsturnieku sevišķu ievērību (15). Jo pievilcīgāka top arī Dr. J. Basanaviča teorija par trāķu, dāķu un getu tuvām radniecīgām saitēm ar baltiem (13, 16) un daits, ka mūsu aizvēsturiskā kultūra orientēta uz klasiskām austrumdienvīdu zemēm.

Runājot īpaši par latviešu kā baltu cilts atvases dzimteni, leišu valodnieks K. Buga, balstoties uz vietu nosaukumiem, to šķietas atradis Nemanas upes augšgalā, starp Viļņu un Pinsku (7). Šeit latvieši dzīvojuši ap 6. g. s. Arķeoloģisku pētījumu rezultāti šo teritoriju minētā laikmetā ievērojami paplašinājuši uz ziemeļiem un dienvidiem (6, 9).

Minētās vietas pagaidām noslēdz latviešu senču etnogrāfiskās mākslas aploku, kam vēl pieskaitāmi mūsu kultūras iespaidi uz kaimiņu tautām (11, 12) un kultūrāli un tirdznieciski sakari ar radniecīgām vai svešām tautām (14). Tanīs zemēs aridzan meklējami mūsu senās kultūras pieminekļi.

Kāda ir bijusi tautiskā kultūra un māksla baltu cilšu kopdzīves laikmetā? Ātbildi uz šo jautājumu sniedz zaļvara laikmeta senlietas (2000—150 g. pr. Kr.), kuŗas atrastas jau minētā mūsu kultūras aplokā, it īpaši Rītprūsijā. Spriežot pēc tām, mēs redzam, ka senbaltiem tanī laika posmā bijusi augsti attīstīta amatniecība, zemkopība, kuŗa māksla, īpatnējas celtnes un saimnieciskas un reliģiskā kulta formas, plaši tirdznieciski sakari (14). Par darba veidu liecina zaļvara darbarīki: cirvji, kalti, naži, plaktuki, cirpji; no tiem dažiem pilnīgi vietējs, citur nesastopams raksturs. Pēc tā varam spriest, ka arī darba metodes būs bijušas savdabīgas, no svešurienes neaizgūtas. Pievienojot senlietām valodnieciskus datus, mēs varam secināt, ka senbaltu saimnieciskais pamats jau toreiz bijis zemkopība

un lopkopība. Tie ara arkliem, ecēja ecēsām, mala māli maltuvē, sēja labību, audzināja zirgus, govīs, aitas, cūkas un kazas. Netrūka, protams, arī sensenā cilvēka drauga — suņa. Ārklū un ecēšas parasti vilka vērsis, bet kumeliņu lietoja jāšanai. Zirga iemaukti izgrednoti zelta zaļvara laužņiem, apkalumiem un karuļiem. Cirpjus pagatavoja lielā vairumā, kā to pierāda kāda atrasta krāja Littausdorfā, Prūsijā (14, 91. lp.). Dārzu apstrādāja arī ar kapli. Jau tos laikos mūsu senči cirta no baļķiem klēti, kā to rāda kāds zīmējums uz māla poda un Gr. Hubnicken'a (Prūsijā) atrastais dzintarā griezts klētiņas attēls (14, 109. lp.). Bija apcietinātas pilis un ciemi. Kara nolūkiem kalpoja īpaši kaujas ieroči: cirvji, duncī, zobeni, šķēpi un runģu uzgali.

Par amatniecības augsto stāvokli liecina ar gaumi izstrādātas zaļvara rotas, māla un dzintara darbi, kas vēl tagad var noderēt paraugam. Zemkopības un laukkopības ražojumi, dzintars un citas dabas bagātības jau sen ierosināja tirdznieciskus sakarus ar tālām zemēm un tautām: Mazāziju, Kaukazu, Ēģipti, Grieķiju, Itāliju.

Latviešu tautasmākslas īpatnējās sejas izveidošanos var sākt saskatīt jau mūsu ēras pirmos gadu simteņos, t. i. vecākā dzelzslaikmetā, kad daļa latviešu jau bij aizsniegusi abus Daugavas krastus. Par šī laikmeta tautasmākslas gaumi mums liecina senkapos atrastās mirušo piedevas, ieroči, darbarīki, apģērba piederumi un it īpaši rotas lietas: rotas adatas, saktas, aproces, grodis, važiņas, gredzeni un dažādi pakariņi.

Rotas adatas (I) ir īpatnēji izveidota un drēbju saspraušanai plaši lietota baltu rota. Jau 2. g. s. mēs to ieraugām stilistiski glīti izkoptu ar poga- un riteņa veidīgu galvu, kuŗa vēlāk pieņem visādus veidus: apgriezta konusa, trīsstūŗa, četrstūŗa u. c. Parasti viena adata piesprausta pie kreisā pleca, otra pie labā, pie kam važiņa, kuŗa tās saista, stiepjas pār krūtīm. Ādātas turpinās vairākus gadu simteņus, kamēr tās maz pa mazam izspiež vispopulārākā un īpatnīgākā, ne tikai pēc vārda, bet arī būtības, baltu rota — sakta (II,

III, IV). Lai gan vecākais tips, stopu un zaru sakta, izriet no romiešu prototipa, tomēr balti to pilnīgi pārstrādājuši pa savai gaumei un blakus tam radījuši jaunas formas. Visizplatītākā baltu zemēs bijusi loku (jeb pakavveidīgā) sakta, kuŗa nomāc pārējās un dominē vēl 13. g. s. Raksturīgi ir šī tipa saktu gāļi: spirāle, pumpas, četrstūri, šķautnes, ripas un beidzot it kā kādu mistisku zvēru galvas. Loku sakta iespaidojusi arī citu tautu rotas (6, 11, 12).

Kakla groduis (jeb gredzeni) atrastas ģindenim ap kaklu lielā vairumā (V). Pārrunājamā laikmeta pirmā pusē sastopam groduis ar kōnusa- vai taures-veidīgiem gāļiem. Bronzas izstrādājumu šedevriem pieskaitāmas tipiski baltiskās groduis ar a jour veidotu plāksnišu un mēnestiņu pakariņiem (V, 1). Ļoti latviskas ir arī plankanas zaļvara groduis ar plānām metala plāksniņām un zvārgulīšiem, bez tam stīpiņās pakārtās važiņas.

Āproces (VI) pa vairākām vienā rokā, valkājušas tiklab sievietes, kā vīrieši. Raksturīgas ir t. s. kareivju masīvās aproces. Gredzeni no stiepulēm darināti visbiežāk trim līkumiem ar saplacinātu vidējo līkumu (IV).

Raksturīga latv. rota ir pakariņi (VII, VIII). Tie valkāti pie krūtīm piesprausti, saktās, aprocēs, gredzenos, apkaklēs, rotas adatās, krūšu važās, jostās, pirkstu gredzenos, pat pie apaviem. Vēl vēsturiskā laikmetā sastopam pakariņus istabas iekārtā, celtnēs un it īpaši tautas apģērbos, jo skaņas te bij tikpat neatņemama īpašība, kā krāsas un forma. Pakariņi ir visdažādākā veidā: mēnestiņš, krustiņš, saulīte, trapece, zvaniņš, zvārgulītis, putns, pīlīte, suns, ķemme un dažu priekšmetu atveidi: atslēga, kaŗote, cirvis, duncis. Šiem pakariņiem, bez šaubām, piešķirama maģiska vai simboliska nozīme.

Ierocos un darbarīkos latvietis centies ievērot vispirmā kārtā lietderību, kurpretim ornāments un mākslinieciskais viedoklis spēlējis mazāku lomu.

Galvenais un visbiežāk lietotais ierocis bijis cirvis, kas stīpri līdzīgs mūsu tagadējam parastam cirvim. Izšķir divus pamattipus —

cirvi ar šauro un ar plato asmeni. Cirvja kāts nereti aptīts ar zaļvaļa strēmeli. Latviešu zobenam ir īpatnējs veidojums. Tas ir ar vienpusīgu asmeni no 30—70 cm garš duļamais un cērtamais ierocis, kas atgādina pazīstamo romiešu un franku skramasaksu. Zobena asmens uz galu paplašināts, lai cirtiena spēks būtu lielāks. Sastop arī pēc vikingu parauga darinātus divasmeņu zobenus. Zobena priekštecis — duncis bieži novērots kapos, arī sieviešu. Tālāk karēvju kapos sastopam šķēpus un bultu galus. Pēdējie liecina, ka latvieši lietojuši šaujamos stopus. (IX).

Darbarīki un saimniecības piederumi: cirpis, izkopts, kaplis, šķīnis, īlens, adata, dzirkles, skrundas, nazis, skriemelis visbiežāk atrasti sieviešu kapos. Izkopts organiski izaugusi no cirvja; kad īsti šī pārvērtība notikusi, grūti pateikt; bet iespējams, ka jau zaļvaļa laikmetā. Vēl atrod arī šķiltavas, kaņotītes, svarus ar atsvariem, kaltus, plaktukus, galodiņas, žeberkļus, vērpjamos skriemelišus. Šķīnis ir baltu īpatnējs liks nazis, kas lietots skalū plēšanai un krūmu rāšanai jau zaļvaļa periodā.

Ātrasti arī skaistuma kopšanas līdzekļi — bārdas raujamas knaiblītes, ausu tīrāmās kaņotītes, ķemmes.

Vairākums senlietu zaļvaļa un dzelzs, lai gan sastop arī sudraba un zelta rotas.

Izrakumi liecina, ka latvieši ļoti labi pratuši metālu apstrādāt. Sastopam kaltus, gravētus, lietus, un dažādus atliešanas paņēmienus formā un ar vasku. Ir pierādījumi, ka senči pratuši lodēšanu ar alvu un vaļu, kā arī sudrabot un zeltīt. Ievēribas cienīgs ir fakts, ka daudzi karuļi, adatas, apkakles un saktas, kuņi atrasti baltu apdzīvotās zemēs, sākot ar 2. un 3. g. s. izrotāti ar sarkanu, zilu, zaļu un dzeltenu emāļu iedobu tehnikā. Priekšmetu stils pierāda, ka tie ir pirmiedzīvotāju darbs.

Ne mazāk interesanti, kā metālu kultūra, ir kapos atrastie senās tekstīlas mākslas liecinieki — audumi, pie kam krīt acīs, ka taisni latviešu apdzīvotā zemē audumu atrasts visvairāk. Visi zinātnieki

vienprātīgi atzīst, ka aušanas māksla dzelzslaikmetā, t. i. pirms vācu ienākšanas, stāvējusi augsti (31, 32). Glītais, vienlīdzīgais audums liecina, ka latvieši jau 6. g. s. pazinuši aušamos stāvus un celus. Sastop audumus, kuŗi darināti divās, trijās un četrās nītīs. Malas nereti austas celu tehnikā un tām bieži piešūtas daudzkrāsainas celu jostiņas ar vai bez bārkstīm. Bet visraksturīgākais ir audumu, galvenām kārtām sagšu, izrotāšanas paņēmiens ar zaļvara gredzenītiņiem un vijīnām. No 2—8 mm platas un ap 7—13 mm gaŗas zaļvara plāksnītes ieloka audumā ornāmentveidīgi: kā piramīdes, krustīņus, bet it īpaši svastikas visdaŗādākos variantos. Vijīņas mēdz iesiet villaiņu malās un aizaut. Šāds ornāmentēšanas paņēmiens uzskatāms par tipiski latvisku un ārpus latvju apdzīvotām zemēm ļoti reti sastopams (X—XII, XLIV).

It īpaši uzsverama māksla aust celiem. Tiklab auzamās ierīces latviskais nosaukums „cels“ (17), kā arī šinī sareŗģītā tehnikā darinātās jostas, apaudiņas un aizaudumi, kā arī bagātais raksts un kuršu zemē (Ivandē, Kazdangā, Āndulā) atrastie zaļvara celaiņu auzāmie daikti apzīmē latvju sētu par tekstilās mākslas serdi baltu zemēs.

Runājot par celu apaudiņām, somu zinātniece mag. T. Vahter izsakās: ...„Das sind Zeugen einer recht langen Entwicklung der Handfertigkeit und ausgeprägten Schönheitssinnes“ (tās — celaines — liecina par visai gaŗu tehnikas prasmes un izcilas daiļuma izjūtas attīstību) (33).

Bieŗi atrastās sveŗzemju naudas liecina par latvieŗu tirdznieciskiem sakariem ar tuvām un tālām zemēm un tautām: Grieķiju, Romu, Bicanti, Persiju, arabiem, angļu-sakŗiem u. c. Sprieŗot pēc Uŗavas krastu tuvumā atrastām monetām (Paegļu krājumā), jādomā, ka šī upe bijusi kuŗojama un apmeklēta jau daŗus gadusimteņus pirms Kristus un vēlāk — grieķu un romieŗu kultūras ziedu laikos. Īpaŗš normēts maiņas līdzeklis — sudraba virbi, ko varam

uzskatīt par pirmo latviešu naudu, atrasts vairākos mūsu senču apdzīvotos apgabalos (19).

Par latviešu aizvēsturisko tautasapģērbu sniedz liecību daži fragmentāriski atradumi senās kapenēs. Diemžēl Latvijas klimatiskie apstākļi — mitrums, sals, zemes sastāvs — nav labvēlīgi mantu uzglabāšanai zemes klēpī, un līdz šim nav atrasts neviens pilnīgs tērps, tomēr apskatot visus līdzšinējos izrakumus un ņemot vērā vēsturiskā laika lieciniekus, mēs varam apmēram rekonstruēt 8.—12. g. s. sievietes un vīrieša tērpu.

Sieviete, jaunava, valkājusi galvā zaļvaļa vijiņu vaiņaģu ar parkariņiem un daudzkārt arī zvārgulīšiem gaŗās vaŗiņās uz pakauša. Jaunākā dzelzslaikmeta beigās vijiņu vaiņaģu aizvieto ruda audenes strēmele, kam uzšūtas pērlītes un smalkas zaļvaļa vijiņas. Te vērojam pāreju no aizvēsturiskā vijiņu vaiņaģa uz vēsturisko Daugmales tipa sarkano zīļoto galvas rotu (20). Vecākām sievietēm novērots galvā šķidrautam līdzīgs drēbes gabalš — lakatiņš.

Mugurā atrasta brūņģanas vilnas drēbes jaka gaŗām rokām; zem tās jau 6. g. s. konstatēts linu audums, domājams, kreķls. Ŷermeņa apakšējo daļu sedz viducī ar jostu — audeni vai celaini sajostī brūņģanas krāsas brunči. Kājās ādas apavi un auklām vai siksnīņām līdz ceļiem aptīti auti. Āpavu tips vēl nav galīgi zināms, bet varēja būt kurpes un pastalas. Nav izslēģtas arī vīzes. Pie āpaviem konstatēti zvārgulīši un nereti auklās un siksnīņās uzvērtas vijiņas.

Vispopulārākais un iemīļotākais apģērba gabalš, kas aizvietoģis mēteļi, bijusi sagša jeb villaine. Tas ir liels, apm. 70×120 cm, četrstūrainš lakats, bieģi krāšņām daudzkrāsainām bārkstīm ģalos vai celu apaudiņu ģar malām un izrakstģts zaļvaļa ģredzentiņiem. Nereti malās ievērtas un aizģustas zaļvaļa vijiņas. Villaine ir visvecākais apģērba gabalš, atģicies no dziļas senatnes, kad ļaudis vēl mēdģa tērtģies zvēru ādās, pārsvieģot tās pār pleciem un saģpauģot ar koku sprūdģēm, vēlāk metala virbu jeb adatu, uz krūtģm vai pleciem. Villaini, kā zināms, valkājuģi arī ģrieķģ —

chlamys, chlaena, — kuŗi to aizņēmuŗies no saviem ziemeļu kai-
miņiem, varbūt trāķiem. No grieķiem sagŗu aizņēmuŗies romieŗi, no-
saukdamī to par sagum un paludamentum. Vārds „sagum“ — baltu
sakne. Latvieŗos sagŗai ir uzglabājuŗies tikdaudz daŗādu tipu, val-
kāŗanas tradīciju un, protams, arī nosaukumu, kā nevienai tautai.
Kāpenēs novērots, ka sagŗa sasprausta ar saktu vai rotas adatu uz
pleca vai uz krūtīm.

Taufasapģērbā izcila vērība piegriezta rotām. Kāklā valkātas
metāla apkakles glīti izrakstītiem un daŗādi veidotiem galiem, ne-
retī ar karuŗiem un vaŗiņām. Rokas kacenos, liekas, virs drēbes
nēsātas aproces, bet pirkstos gredzeni; pār krūtīm no viena pleca
uz otru stiepuŗās rotas adatām piestiprinātas vairākas vaŗiņu rin-
das ar karuŗiŗiem.

Sakta kalpoja ne tikai greznumam, bet jo vairāk praktiskam
mērķim. Ār to sasprauda villaini, kreķlu, jaku, jostu galus, pat
autus.

Saktās, vaiņagā, apkaklēs, aprocēs, gredzenos bieŗi karājās bron-
zas plāksnīŗu skandeklīŗi un zvārguŗiŗi, jo skaņas no laiku gāla
līdz pat mūsu dienām ir bijuŗas neatņemams tautasapģērba pieder-
rums. To apliecina arī daudzas tautas dziesmas. Melodiskās ska-
ņas ne tikai pasvītrojuŗas krāŗņā apģērba pievilcību, bet, domājams,
uzskatītas arī kā ļaunuma novērsējas.

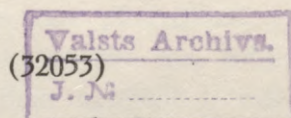
Jostās kārti skandeklīŗi, dzirkles, īleni un atslēga, mājas mātes
simbols.

Vīrieŗu galvā konstatētas ādas cepures atliekas. Tālāk ar zaļ-
vaŗu apkaltu ādas jostu vai līdz 15 cm platu rudu audeni apjosti
vilnas svāŗki gaŗām piederknēm. A. Birgel-Daegle konstatējusi, ka
ar zaļvaŗu izrakstītais auduma gabals nepieder piederknei (6, 92. lp.),
bet tas ir īpaŗš kaŗavīra rokauts, ar zaļvaŗa gredzentiņiem izrak-
stīta ap 7 cm plata vilnā austa strēmele, kas aptīta ap kreiso
rokas kacenu līdz plaukstai. Šāds rotājums ir īpatnēji latvisks
un citās zemēs nav vēl sastapts.

Bikšu jeb paslavu piegriezums pagaidām nav zināms. Kājās auklām vai siksnīnām aptīti auti un ādas, varbūt, arī lūku — apavi. Ir norādījumi, ka arī vīrieši valkājuši villaini, kuŗa uz krūtīm vai pleca bijusi ar saktu sasprausta. Kareivim ap vidu zaļvaru apkalta ādas josta, kuŗā karājās zobens makstī, duncis vai cirvis.

Rotas bijušas apm. tādas pat kā sievietēm, piem. saktas, šauras vienlīkuma aproces u. c. Ja ticēt Ludzas izrakumu protokoliem, tad arī vīriešiem bijuši spirāļu vaiņagi. (Varbūt arī ap ādas cepures malu apšūtas vijīņas [?].) Pirkstos gredzeni, roku kacēnos aproces, starp kuŗām ievērību pelna īpatnēja masīva t. s. kaŗavīru aproce. Krūtis izrotātas karuļiem, to starpā uzkrīt divkāršas pīlītes, šķiet, goda zīme. Liekas, ka tautasdziesmā:

Kaŗa vīrs kaŗā gāja,
Rauduvīte azotē;
Rauduvīte balināja
Kaŗa vīra zobentiņu.

uzglabājušās atmiņas no tā laikmeta, kad pīlītes-rauduvītes greznoja kaŗavīra krūtis. Skanīgiem pakariņiem arī vīriešu apģērbā piešķirta liela loma: to sastopam saktās, gredzenos, pie apaviem u. c. (XX).

Visumā redzams, ka latviešu tautas apģērbs pirms svešnieku ienākšanas bijis reti īpatnīgs, bagāts un krāšņs, ņemot vērā, ka villaine varēja būt baltā, pelēkā, brūnā, zilā un zaļā krāsā, ar daudzkrāsainām bārkstīm, apaudīnām gar malām un zelta mirdzošiem ornāmentiem audumos un tādas pat rotas galvā, ap kaklu, rokām, pie krūtīm un citās ķermeņa daļās.

Dzelzslaikmeta ornāmenta stils ir noteikti ģeometrisks. Tā pamatelementi: lāsītes, svītriņas, saulītes sastāda piramides, krustus četrstūrus, līku-ločus, skujiņas, bet sevišķi daudz variantos svastiku, it īpaši audumos. Sastopams arī audumu imitācijas raksts. Pie tam ornāments vienmēr ir atturīgs, neuzbāzīgs, nenomāc priekšmeta formu, kuŗš dominē. (XIII—XVIII).

Rakstītas ziņas par senbaltiem visai trūcīgas un, izņemot nedaudzās, mūsu tautasmākslas un kultūras stāvokļa noskaidrošanai dod visai maz. Tacīts saka, ka aistu (t. i. baltu) ciltis kopjot labību čaklāk kā ģermāņi. Angļu ceļotājs Vulfstans 9. g. s. beigās stāsta, ka aistu zeme esot liela, tur daudz piļu un ķēniņu, prāva zvejniecība un daudz medus. Brēmenes Ādams liecina: Kurzeme ir bagāta ar zeltu, krietniem zirgiem un pareģiem. Plašākas ziņas par aizvēsturisko laiku kultūru mēs varam izlobīt no tautas garantām — pasakām, daiņām (21) un valodnieciskiem secinājumiem (22, 23, 24).

B. VĒSTURISKAIS LAIKMETS

vešniekiem ienākot latviešu apdzīvotās zemēs, tautasmākslas mierīgā evolūcija tiek pēkšņi pārtraukta. 13. g. s. un vēlākie izrakumi rāda, ka metala senlietas top rupjas, sasteigtas, labā gaume izvirst un arī kvantitatīvi metāls top retāks. Sākas nebeidzami kari, pēc tam verdzība, un kā sekas — tautas nabadzība un vispārēja kultūras līmeņa pagrimsšana. Latvijiem satiksme ar kultūrālo ārpasauli nogriezta, kuŗa līdz tam bijusi ļoti dzīva. Protams, ka līdz ar to panīkst arī tautasmāksla. Pāriet daži gadu simteņi, no kuŗiem atlikuši tikai reti paraugi. Tomēr tie darbi, kas savākti pēdējos 50 gados, liecina, ka saīte starp senām un vēsturiskā laika mākslas tradīcijām nav pārtrūkusi, ka tautasmākslas radošais spēks nav galīgi izdzisis, bet ka tas, līdzīgi dzirkstei pelnos, uzglabājies un brīvākiem vējiem uzpūšot ir atkal uzliesmojis un izpaudies krāšņos tautas darinājumos. Dažs labs tehniks paņēmiens, bet it īpaši ornāments, ir maz mainījies, bet gan uzglabājis savu raksturu cauri gadu simteņiem līdz mūsu dienām.

Runājot par vēsturiskā laikmeta tautasmākslu, krīt svarā galvenām kārtām tekstīlie darbi, kuŗi, savukārt, koncentrējas ap tautasapģērbu. Metāla darbu attīstība tika pārtraukta, zeltkaļu amats pārgāja profesionālu amatnieku-ienācēju rokās; uz vietas metāla nebija un visi ceļi, lai to dabūtu no ārienes, latviešiem bija atgriezti. Sākās interesants kultūras posms — mizu un koku laikmets (25). No šiem dabas produktiem pagatavoja visus saimniecības piederumus un darbarīkus: arkļus, ecēšas, ratus, raģavas, dakšas, krēslus, galdus, traukus, kuŗotes, kausus u. t. t. Cēla ēkas, kuŗās nebija pat ne dzelzs naģlas, bet viss no augšas līdz apakšai no koka, rīkstēm, salmiem, ieskaitot koka atslēģas, eņģes, klinķus. Koka skalus lietoja apģaismošanai, koka mizas apaviem, auklām un grožiem. Koka

poģas — sprūdzenes, pat koka barometrs. No lūkiem, kārķļu klūģām, tāsīm, saknēm un salmiem darināja grozus, pūrus, dažkārt tik ciešus, ka dažā labā saknēm pītā sieciņā varēja ūdeni nest. Tā kā visi šie priekšmeti kalpoja praktiskam mērķim, un ņemot vērā vēl tautas nabadzību, tad mākslinieciskam izveidojumam pieģrieza mazu vērību, lai ģan viņos dažkārt novērojama apbrīnojama, ģeniālā asprātība izdomā. Kokģriešanas māksla visdaiģāk izpauģas dāvināmās, vienkāršu nazi ģrieztās sprēslītēs (XXXII); tā tomēr latviešos neaizsniedz tādu pilnību, kā Lietuvā to novēro krustos, svēto tēlos u. c., jo še lielu lomu spēģēja reliģiskais stimulš, kurpretim prozaiskais luterānisms šīs mākslas nozares attģstģbu neveicina. Skaistiem mājasmākslas paraģiem pieskaitāmas Broca 1785. ģadā attēlotas rakstģtas kamanas (XXXIII).

Aiz augšā minētiem iemesliem nevarēja attģstģties arī mākslas podniecģba. Plašās aprindas nespēja sev atģlauties tģri dekorātģvus priekšmetus, kā vāzes, ģuras u. t. t., kurpretim mantģģ valdošā svešnieku šķira tos saģņema no ārzemēm. Īpatnģģaki priekšmeti ir pūšamās māģa pģlģtes un zirdziņi, krūzes un podi, kuģu formas un tehnika mūs noved tāģā aizvēsturē (XXV). Pēģģjos ģados keramikas māksla krāšņi uzplauķusi, smeģot ornāmentālos motģvus tautas rakstā.

Tekstģlās mākslas attģstģbai apstākģi bij daudz labvēģģģaki: materiāģš — vilna, lini augģ pašu mājās, krāsoģanai ņģma dabģģģš stģdu vielas, bez tam audumi ģalvenām kārtām vajadzģģi apģģrbam, kuģa izdaiģģģšanai no laika ģala visas tautas pieģrieģuģas lielu vērģbu.

Latvieģu auģanas mākslas šedevriem pieskaitāmas jostas (XXI, XXII, XLII). Tās kalpo mēģģģu, apmuģu, paslavu, zeģģu apsģģģšanai, bērnu ietģģģšanai, ģroģģiem, ziedām, veltām kāzās; senāk sģģa ap kapu krustiem un ģovģm raģos, pirmo reizi pavasarģ ģanos laiģģot; jaunavas pina sev matos. Izģģģģģ dažādas ģeknikas.

Audenes no 1 cm līdz 15 cm platas un līdz 10 metru ģaģas. Rakstģš ļoti baģģģš. Vienā pašā jostā līdz 50 motģvu. Auģ viņas tāģā

kārtā, ka vienu galu piestiprina pie istabas sienā iedzīta vadža, vai ārā pie koka, un otru sev pie viduča. Šķiemeni dabū ar apaļa kociņa un nītišu palīdzību. Gani tās parasti auž lociņā, tā vienu galu atspiežot pret krūtīm, vai saturot starp kājām. Nītis nereti velk ar kāju ikšķa palīdzību (XXIII).

Mistrītes ir audenu paveids, kuŗā ir tikai rakstu dzīpari — bez pamata dzijām.

Šaurās pītenes lieto kā zeķu apsējas, platākās kažoka apjošanai; auž šekumaina koka zarā; pa lielākai daļai ganu darbs.

Mežģītes jeb mežgotas jostas aušanai parasti izstiepj dzīparus starp divu krēslu mugurām, pie tam aušana sākas no vidus, aizķerot vienu velku aiz otra. Lieto šallēm un kažoku vai mēteļu apjošanai.

Beidzot celaines. Celaiņu aušanas mākslai latviešu apdzīvotās zemēs var sekot senatnē, cik tāļu vispār audumi uzglabājušies, t. i. līdz apm. 6. g. s. No vecākiem audumiem pagaidām atrastas tikai niecīgas paliekas. Pie tam jākonstatē, ka teķnika, stils un krāsas, cauri vairāk kā gadu tūkstotim, uzglabājuši vienādu raksturu. Šo visai interesanto aušanas veidu tauta pielieto vēl tagad no valsts kultūrāliem centriem attālākos novados. Muzeju krājumi uzrāda paraugus no visiem Latvijas apvidiem. Auž četrkantainiem dēlišiem, stāvos, kuŗi stipri atgādina Oseberga kuģi atrastos. Vecākā tipa celainēs arī raksts līdzīgs (XXIV, XLIII), kas dod iemeslu uzstādīt hipotezi, ka minētais paraugs varēja tapt ievests no Latvijas vikingu sirojumos. Āpskatot muzeju krājumos nokļuvušās celaines, redzam, ka viskrāšņākais ir vecākais tips, kuŗš darināts gadus 100—150 atpakaļ. Sevišķi bagāta raksta izdomā un rūpīgā darbā ir Zemgales villaiņu 2,4 cm plata no vilnas un linu dzijas darināta apaudiņa. Vispārsteidzošākais tomēr, ka šī villaines apaudiņa teķniski un ornāmentāli analogiska 6./7. g. s. Āntinoē (Ēģiptē) atrasto koptu uzvalku apšuvēm (26, Nr. 14244 u. 14231). Pasvītrojams, ka šīm celainēm ir pilnīgi autoktonisks raksturs un tās nav imports. Ne mazāk pievilcīgas ir pilnīgi noslēgtās, ap vidu jožamās,

nereti pušķiem galos rotātās celu jostas, bagātas rakstiem, it īpaši svastikām un zalkšiem. Tālāk Krustpils tipa baltām sagšām mēdz piešūt krāšņas celu apaudiņas ar un bez bārkstīm. Krāsās un rakstā šīs ir analogiskas 8.—13. g. s. kapenēs atrastām apaudiņām. Tagad tautā darināmās celaines, pateicoties populārai, modernai devīzei „ražot ātri un lēti“ ne krāsās, ne ornāmentā izdomā neaizsniedz senos augstumus. Cerams, ka šeit skolas, kuņas pēdējā laikā piegriež lielu vērību tautasmākslas pielietošanai, cels atkal godā senās bagātības. Vēl jāmin celu aizaudumi, kādi sastopami Ventspils novadā vīkalēs no 14. g. s. līdz jaunākam laikam.

No pārējiem audumiem atzīmējami rūtainie, ziedainie, svītrainie brunči, un īpatnējās svītrainās gultas segas (LI).

Sastop arī ar Giordesa mezglu sietas, bārkstainas zirgu un kamanu segas (L), kā arī austrumu sieto bārkstaino segu prototipu — pubuļainu audumu, līdzīgu Āntinoē atrastām 5.—6. g. s. segām. (26, Nr. 6814).

Baltos dvieļu un galdautu audumos rakstu dabū ar nīšu (līdz 32 n.) un minuma palīdzību un lietojot balinātu un nebalinātu linu dziju. (XXXV).

Latvijas klimatiskie apstākļi prasa siltu cimdu un zeķu. Āt-bildot šīm dabīgām prasībām, latvietis to darināšanai piegriezis izcilu vērību. Vispirmāk mēdza kājas tīt autos, kas vēl tagad uz laukiem vienā otrā vietā parasts; tos apsēja auklām vai siksnīņām līdz ceļiem. Ādišanas mākslai parādoties, mēdza adīt zeķes bez papēža, tālāka attīstība rāda, ka tādai „kulei“ papēža vietā taisīja iegriezumu, ko atadīja no vienas un otras puses. Tad pat tā sauktās brūtģana zeķes adīja katrai kājai atsevišķi. Krievijā šurtur vēl šobrīd mēdz adīt zeķes bez papēža, bet lai to izveidotu, tad mitrās zeķes attiecīgā vietā iesien apaļu akmeni un tādā stāvoklī ļauj zeķei izžūt. Zeķes ada no linu, pakulu un vilnas dzijas. Iemīļotas ir baltās, t. s. „misiņa“, zeķes ar krāšņu zili-zaļi-

dzeltenu-sarkanu izrakstītu kacenu. Dažos apvidos raksts mēdz apklāt visu zeķes stilbu un pat pēdu. (XXXIX, XLI).

Vēl glītāki un daudzpusīgāki rakstā, krāsās un teķnikā ir cimdi — gan pirkstaiņi, gan dūraiņi, — kā jau redzamākā vietā stāvošs apģērba gabals. Pat vienkāršāko darba cimdu nemēdz adīt bez sava „raibumiņa“. Ir vienkārši un divkārši, ar cilpām vai pubuļiem iekšpusē, ar bārkstīm gar malu. Raksts sedz vai nu visu cimdu, vai tikai kacenu, vai arī tikai rokas virspusi. Katra ornāmenta motīvam dots nosaukums: rozīte, saulīte, zirnītis, krustiņš, kaķpēdiņa, aveņragi, blusiņa, cūkactiņa, pumpurs, lielais ragainis, brieža rags u. t. t. (XXXVII, XXXVIII, XL).

Krāsu un raksta dažādība, teķniskā daudzpusība, ierindo zeķes un cimdus latviešu tautasmākslas pirmās vietās. Šī augstā attīstība izskaidrojama ne tikai ar klimatiskiem motīviem, bet lielā mērā ar parašu apdāvināt tuviniekus kāzās, kristībās u. c. svinīgos gadījumos villainēm, jostām, dvieļiem, zeķēm un jo sevišķi cimdiem. Tas bij svarīgs dzineklis izrotāt tos jo jaukāk, lai varētu ar tiem palepoties.

Izšuvumi jeb ieloki sastopami jau izrakumos, bet visbiežāk tai laikmetā audumi izrotāti zaļvaļa plāksnītēm un vijīnām. No muzejos savāktiem nesenajiem izšuvumiem ievērojamākiem jāpieskaita raksturīgais latviešu tautas apģērba gabals — villaine jeb sagša.

Teķniskā un ornāmentālā ziņā vērtīgus izšuvumus sastopam kreklu apkakļu un plecu izrakstījumos. Kurzemē tie mēdz būt vienā krāsā, kamēr Krustpils tipa krekla apkaklēm ir villainēs sastopamie raksti un krāsas. Šķībais krusts, peļu taka un rīdze ir īpatnēji latviski dūrieni (XXXVI). Skaisti zilēm izrakstīti ir Piedaugavas vaiņagi. (XLIX).

Glītiem izšuvumiem vēl pieskaitāmi Kurzemē smeldžiem izrakstītās aproces un apkakles, nošņūceņi un galvas autu pārsienamie

pārpieri. Sevišķi rūpīgiem izšūšanas mākslas darbiem pieskaitāmas Daugavmalas tipa sievu cepures (XLIX).

Krāsnākie tekstilās mākslas rokdarbi saistās ar tautasapģērbu. 13. g. s. Alnpekes kronika piemin, ka „latv. sievietēm ir brīnišķīgs stāvs un īpatnējs apģērbs“. Domājams, pēdējais toreiz vēl neatšķīrās daudz no senkapenēs atrastā apģērba. No šī laika līdz 16. g. s. nav nekādu ziņu par latv. tautasapģērba attīstību, kad Bruyn's 1577. g. Antverpenē izdod „ievērojamāko tautu apģērbu grāmatu“: Trachtenbuch der Fürnembsten Nationen und Völcker Kleydungen (27). Šī albuma 2. izd. (ap 1610. g.) attēloti tā laika vidzemnieču apģērbi: galvā vainags augstām, izrakstītām malām, vainagveidīga cepure ar pušķi uz pakauša vai lakats; villaine ar saktu sasprausta uz krūtīm vai pleca; ap vidu josta kupliem pušķiem galos; jostai piekabināta kabata; dažām priekšauti, citas bez tiem; kājās vīzes vai pastalas (XXXI).

17. g. s. ceļotājs Olearius (1653. g.) apskata latv. apģērbu kopā ar igauņu: piemin saktas; stāsta, ka jaunavas vasaru un ziemu stāgājot neapsegtām galvām un apcērpot matus īsi līdz ausīm; vilnu un linus apģērbam vērpjot un aužot pašas; vasaru valkājot lūku, ziemu nemītas vērša vai govus ādas apavus.

1672. g. latv. apģērbu apraksta ceļotājs J. A. Brants (28). Kurzemē vīriešu apģērbs sastāv no rupjas gaišpelēkas vilnas svārkiem, kas stiepjās līdz ceļiem; priekšā tos satver āķiem vai šņorēm. Ap vidu ādas josta, kur piekabina nazi un galodiņu. Paslavas rupja līnu vai vilnas auduma, viena gabala un sniegušās zem lieliem. Kājās paštaisītas liepu lūku vīzes ar auklām, kuņģam apsien autiem aptītus lielus. Daži vēl valkā vīžu jeb „paraišķu“ vietā no dūmos kaltētas teļa vai govus ādas darinātus vīzēm līdzīgus apavus; galvā platmale. Sievu un jaunavu apģērbs ļoti savāds. Ap vidu vilnas jostas, aiz kuņas aizsprauž nebalināta audekla gabalu vai rupju vilnas audumu, kas apsedz ķermeņa apakšdaļu līdz lieliem. Ķermeņa augšdaļu ietērpj tāds pat audums, kuņa stūrus saspraūž ar saktu

uz labī pleca, tā kā tas stieejas zem kreisās paduses un sedz krūtīs un muguru; rokas, tikai kreklā, paliek brīvas, Āukstā laikā mēdz saspraust otru auduma gabalu uz kreisā pleca, un tas sniedzas zem labās paduses. Staigā basām kājām vai vīzēs; stilbus aptin autiem. Sievām galvā lakatiņš; jaunavas valkā uz sapītiem matiem 2—3 pirkstu platu, daudzkrāsainām krellēm izrakstītu vaiņagu; dažām ap vidu kauri-gliemežvāku izgreznota josta. Svinīgos brīžos plecus apsedz balts audums, ko satur uz krūtīm.

Vidzemnieka apģērbs gandrīz līdzīgs kurzemnieka apģērbam. Jaunavas ķermeņa augšdaļu sedz tikai kreklis, ko pie kakla satur sakta. Pār labo plecu stieejas apm. 4 pirkstu plata vilnas auduma strēmele līdz pakrūtei, kur piestiprināta sakta; otrs strēmeles gals uz muguras iet līdz krustiem, kur atrodas arī sakta. Tā abām piestiprina pašauštas vadmalas gabalu, kas apsedz ķermeņa apakšdaļu līdz potītēm. Kājās auti un bērzu tās vīzes. Galva neapsegta; parasti gaišie mati īsi līdz ausīm nocirpti. Pirkstos daudz gredzenu. Nerefi ar lakatiņu apsegta galvā uzliek vaiņagu; tas darināts no plānām vizlas plāksnītēm. Dažkārt vaiņags austers no dzeltenas vai citas krāsas dzijas; vaiņa malās stīvas un augšā platākas. Uz pakauša vaiņagam piekar kuplu daudzkrāsainu pušķi. Izejot tās apsien ap pleciem linu vai vilnas sagšu, ko satur priekšā ar roku. Trūcīgas jaunavas saktas nelieto, bet brunčus apsien ar jostu. Svārkus vidū sajož ar jostu un virs tās svārku krūtīs vaļā, lai varētu redzēt platu saktu. Tāpat ģērbjas vecas sievas; bet tās valkā lakatus, — vaiņagu un saktu nav.

A. Hupels savā darbā: *Topographische Nachrichten* (1777. g.) raksta, ka jaunavas ejot neapsegta galvu, aptīnot pīnēs sapītos matus ap galvu. Ap vidu visi valkājošas jostas, kājās autus un pastalas; pēdējās no mītas un nemītas ādas; kurpes retāk sastopamas. Dievnamā ejot, sievietes uzsedz izrakstītu villaini un nēsā lielas saktas sarkaniem stikliem. Vīriešu apģērbs pelēks. Hupels domā, ka priekšautus latvietes aizņēmušas no vāciešiem.

Tālāk J. K. Brocs (29) sniedz 18. g. s. pēdējās puses apģērba fragmentāriskus aprakstus ar zīmējumiem. Par Viļakas sievu apģērbu viņš saka: Svētku dienā sievas valkā sarkanām šporēm apšūtus zilus vamžus, izrotātus zaļiem un sarkaniem pušķiem. Brunči — zili vai balti, raibiem smeldžiem izšūti. Kaklā mēdz kārt daudz zīļu virkņu no dzeltēna, zila un melna stikla, pamīšus ar kaurija gliemēžu vākiem. Galvā sievas valkā baltu gar malām sarkani izšūtu cepuri, kuŗai pārsviež mazu segu, snātni, ar izšuvumu galos; zem tā nāk redzams zīda lakats. Pleciem apsviež no raibi svītrotā linu audekla pagatavotu mētelim līdzīgu apģērba gabalu — villaini. Zem villaines nokarājas uz muguras snātnes stūri. Priekšauts ir no linu audekla; viducis apjosts alvas plāksnītēm izrotātu melnas ādas siksnu. Uz krūtīm villaine sasprausta ar sudraba saktu, kuŗā karājas raibas zīda bantes. Pēc laulībām jaunās sievas dabū sarkanās vadmalas cepuri, kuŗa apšūta ar zelta fresi un caunas ādu; šādu cepuri lieto dažreiz svētku dienās. Kājās viņām nav vis ādas pastālas, bet no mizas pītas vīzes, melnām platām vilnas bantēm, kuŗas apsien ap baltām lielenēm.

Šā apgabala jaunavas nēsā bizē pītus matus, galvā viņas liek vaiņaģu, bet pie goda drēbēm smeldžiem izšūtu augstu vaiņaģu no zilas vilnas drānas; gar apakšējo malu sarkani iekantēta melna vilnas drānas sloksne. Vaiņaģs uzstiepts platam krijas gredzenam; augšējā mala izpušķota zilām un sarkanām šaurām, smailāku virsgālu, lupatiņām. No vaiņaģa, uz muguras, karājas vairāk platu, raibu zīda un vilnas lentu. Ausīs viņas liek smeldžu auskarus ar divām jeb vairāk naudiņām. Kaklu izrotā vairākas raibu stikla pārļu un arī gliemēžu vāku virknes, zem kuŗām dažreiz karājas naudiņu virkne. Brunči zili vai balti ar raibi izšūtu malu; baltā priekšauta apakšmala arī izšūta. Jaunavu segas ir līdzīgas sievu villainēm un ir gar malām izšūtas. Ap segas pleciem apliek vēl bantes. Sakta un apavi kā sievām (LII).

Lielvārdē līgava galvā likusi sarkanās vilnas vaiņaģu, izšūtu

krāsainām stikla zīlītēm; mati sapīti karājošā pīnē. Kaklā bante ar pakariņiem; baltā krekļā saspraustas divas saktas, liela un mazāka. Linu kaklautam caurumota mala; virs tā balta villaine, izrakstīta daudzkrāsainiem dzīpariem un tādām pat bārkstīm. Brunči un priekšauts balts; pēdējais izrakstīts. Sievām līdzīgs apģērbs, bet galvā vaiņa vietā raksturīga cepure (LIII).

Berlīnes kostīmu bibliotēkā glabājas 1812. g. krāsās zīmēts Liepājas apvidus (Paysanne de Libau) sievietes apģērbs: Galvā augsts vaiņags, tipiska Rucavas villaine sasprausta ar saktu uz labā pleca, kājās baltas zeķes un kurpes, kreisā rokā tradicionālais sarkani izrakstītais nošņūcenis.

Apskatot Latvijas dažādu apvidu pēdējā gadusimta tautas apģērbu, ciktāļu tas uzglabāties muzejos, aprakstīts attiecīgā literatūrā un vēl dabā redzams Liepājas un Kuldīgas novados, pārliecināties, ka vai ikkatrā pagastā ir bijusi sava īpatnība, kas to atšķīrusi no kaimiņu pagasta tautasapģērba. Tomēr vai visur mēs redzam vienu vai otru tradīciju, kas saista un kopo latviešu apdzīvotās zemes: tās ir villaines jeb saģšas, to saspraušanaī liefojamās saktas, tad jaunavu vaiņagi, raibās zeķes un cimdi, jostas. Villaine ir četrkantaina, apm. 70—90×120—200 cm liels pašausts vilnas audums. Pēdējā laikā to valkā tikai sievietes. Villaine sedz ķermeņa virsdaļu, plecus un muguru, Tā sasprausta ar vienu vai vairāk saktām uz krūtīm vai labā pleca un, Rucavā, uz labā elkoņa; pēdējā gadījumā villaine sedz ķermeņa vidu līdz padusēm. Ja sasprauž uz pleca, tad villaine stiepjas zem pretējās paduses.

Greznākām, košākām jaunākā laika villainēm pieskaitāms t. s. Daugmales tips. Tās mēdz būt baltas, izšuvumos, kuņi pušķo malas, dominē dzeltena, zaļa, sarkana un zila krāsa, raksts bagāts saulītēm, ozoliem, līkumiņiem, krustiņiem, skujiņām; galos parasti kuplas bārkstis latviskā krāsu salikumā, gar malām celu apaudiņa (XLVIII).

Ventspils villaiņu galvenās pazīmes: baltvīkale sastāv no diviem vidu sadiegtiem gabaliem, gar galiem stiepjas brūns-melns celu aiz-

audums, kupliem pušķiem galos. Izšuvumu maz: sarkanas un zaļas skujiņas. Raibām vīkalēm malas noslēgtas ar sarkanbrūnu eģi. Vēl Ventspils apvidū sastopam tumši zilas villaines „zilamus“ ar nelielu sarkanzaļu mala izšuvumu.

Kuldīgas apvidū vispirmā kārtā uzkrīt tumši zilas mēlenes izšūtām zaļvara vijinām un karulīšu-mēlišu rotātām malām. Pievilcīgas ir segas raibu jostu stilā ievilkta vai izšūtu rakstu, kuŗš noslēdzas ar daudzkrāsainu celu aizaudumu, pušķiem galos un bārkstīmgar malu (XLVII). Tepat sastop spilgtas, rūtainas seģenes.

Liepājas apvidus — Bārtas, Rucavas — villaiņu malu rakstos pārsvarā sarkanā krāsa, kuŗa nereti pāriet medenā. Blakus ķirmālei Bārtas villaiņu rakstos bieži sastopam ugunskrustu. Rucavā lieto raibas daudzkrāsainas margīnes un zaļganpelēki-baltas segas, kuŗas pārsedz baltajām, atstājot izrakstīto malu redzamu (XLV, XLVI).

No teķniskā viedokļa visinteresantāka ir Zemgales tipa baltās villaines malu 2,4 cm platā apaudiņa. Pēdējā austā no ļoti smalkas vilnas un linu dzijas un katrs raports ieslēgts četrstūrī, ko vienu no otra atdala mītes: ķirmāle vai divkāršs līklocis ar lāsītēm vidū. Motīvi — septiņi ugunskrusta varianti un rozītes. Raksts zaļš, apkārt balti zari, pamats sarkans. Celainītes teķniskā un ornāmentālā radniecība ar koptu celu audumiem liecina par seno latviešu sakariem ar dienvīdu-austrumiem.

Bez šiem galveniem tipiem ir vēl daudz variantu.

Villaiņu saspaušanai lietoja, kā jau minēts, vienu vai vairāk saktu. Nereti, piem. Lejas-Kurzemē, sakrāva vairākas saktas čupā vienu uz otras, lielāko apakšā un mazāko galā. Divi saktu veidi visvairāk izplatīti: ap Kuldīgu zaļiem, sarkaniem akmeņiem un cilnī stāvošām zilēm un, otrs, vēl aizvēsturē sastopama ripas veidīga cauru vidu sakta. Ārī šeit starpvariantu daudz, tāpat lielums dažāds — sākot no poģas līdz deserta šķīvim.

Vaiņaģu starpā visizplatītākais un krāšņākais tips ir Daugmales, darināts no plaukstas platās sarkanas vilnas drēbes. Tas izrakstīts

sīkām zilām, zaļām, dzeltenām, baltām zīlītēm ģeometriskā Daugmales villaiņu rakstā. Nīcā ir augsti ar platu virsu, stikla zīlēm izrakstīti vaiņagi. Vecam tipam pieskaitāms Kuldīgas apvidū valkājamais misiņa sloksnes darināts, pumpiņām izrotāts vaiņags. Vaiņagu dažos apvidos atvieto ar zīda banti vai, Latgalē, ar krāšņi izrakstītu linu auduma sloksni — pārpieri.

Dažos novados uzglabājies tautasapģērbs visā krāšņumā.

Rucavā jaunava sien ap galvu zīda lenti vai lakatu ar mezglu uz pakauša, sieva valkā arī lakatu, tikai mezglā siešana citāda, un nāmatu, divielim līdzīgu galvas autu. Balts linu kreklis gaŗām piedurknēm, ar parasti oranžiem vai sarkaniem dzīpariem izrakstītu apkakli, pleciem un dūrgaliem. Pie kakla kreklis sasprausts ar dzintara vai sudraba kniepķeniem vai saktiņu. Kreklus sedz bezrocīgs vamzis, kuŗš priekšā nošūts sudraba bantēm vai samta sloksnēm. Tumšiem brunčiem apakšmalā iešūta resna aukla, lai tie stāvētu kupli. Tradicionālo balto sarkani izrakstīto villaini Rucavā parasti sasprouž uz labā elkoņa un tā sedz rumpja vidu līdz padusēm. Nereti virs tās tāpat sedz otru t. s. marģeni, daudzkrāsainu rūtainu vai raibu pelēku-baltu audumu. Kājās viens vai vairāk pāŗu (lai izskatītos kuplāki) baltu zeķu un zemas kurpes. Baznīcā ejot vienā rokā raibi austs vai izšūts nošņūcenis un otrā vasaras laikā puķes, ziemu krāšņi cimdi (LIV).

Nīcā apģērbs nedaudz atšķiras. Jaunavas valkā sudraba lentēm un stikla zīlēm izšūtus augstus sarkanas drānas vaiņagus, kuŗu virsa platāka par apakšējo. Gaŗās matu pīnēs iesietas zīda bantes. Sievām plaukstas platuma, izrakstītām malām cepures, kuŗu baltais linu audekla dibens savilkts krokās. Brunči sarkani, septiņām sīku rakstu rindām. Villaini sasprouž uz labā pleca ar vienu vai vairāk saktām. Bārtā kreklis melniem rakstiem, platiem dūrgaliem; villaini apliek kā Nīcā; pārējais kā Rucavā (LV).

Kuldīgas apvidū jaunavām augsti, sarkanas drānas, smeldžiem izrakstīti vaiņagi. Krekliem bieži stāva, raibiem stikliņiem izrak-

stīta, noņemama apkaklīte. Krekla plecs izrakstīts. Īpatnējas šim un Ventspils novadam ir smagas ar metālu apkaltas ādas vai tikai no misiņa darinātas važainas jostas — „pleņķenes“, „slenģenes“, kādas valkā tiklab sievietes, kā vīrieši. Villaines apņem ap pleciem un sasprauž uz krūtīm ar lielu, sarkaniem, ziliem un zaļiem stikliem izgreznotu saktu.

Alsungā, kas pieskaitāma Kuldīgas kultūras novadam, uzglabājies sens, pirkstu platas metāla stīpiņas vainags un zila villaine ar metāla vijiņām un mēlītēm izgreznotu malu; mēlītes pavada katru kustību ar patīkamu skaņu. Brunči sarkani, gaŗi, sniedzas līdz pakrūtei; jaka īsa, gaŗām rokām. Stāvas apkakles un aproces gredzņi izrakstītas stikla zilēm. Kājās ļoti spilgtas krāsas rakstītas zeķes. Ap vidu josta.

Vīriešu apģērbs uzglabājies raksturīgās tautiskās savdabības mazā mērā. Latviskām īpatnībām varētu pieskaitīt gaŗas gaišas nātņa vai pelēkas vilnas paslavas, kuŗas lielos glīti aptin baltiem autiem un apsien vai nu auklām, vai siksnīņām. Kājās sarkanas ādas pastalas. Gaŗš pelēks vai (Ventspilī) balts mētelis, nereti bez apkakles. Baltā lina krekla stāvā apkakle un dūrgali raibi izrakstīti. Galvā vismīļāk nesen valkāja vasaru tumšu tūbas vai salmu platmali, ziemu caunas vai lapsas ādas apšūtu cepuri, vai jērenīcu. Ziemu sarkani vai balti ģērētas aitādas kažoks, ap vidu josta.

Sākot no tiem seniem laikiem, no kuŗiem uzglabājušies krāsainie audumi, t. i. no apm. 6. g. s., līdz ķīmisko krāsu ienākšanai Latvijā, krāsu skala nav jūtami mainījusies. Krāsu izejvielas, protams, deva vietējās animālās, minerālās un, galvenām kārtām, veģētālās valsts pārstāvji. Pirmās pamatkrāsas — gaišs un tumšs jeb balts un melns — dabīgā aitas vilna, tālāk balināts un nebalināts lins. Samaisot baltu ar melnu vilnu dabū tumšāki vai gaišāki notonētu pelēku vai rūzganu krāsu. Lai paplašinātu krāsu paleti, ņēma koku un citu augu mizas, saknes, lapas vai ziedus. Tautas dziesmas min mēles (*Isatis tinctoria*), dzeltē (Lycopodium clavatum), sarkanes (*Ori-*

ganum) un madares (*Galium verum*). Mēles dod zilu krāsu un tās baltu zemēs senāk audzētas plašos apmēros ne tikai pašu vajadzībām, bet arī eksportam. Dzelzēm, staipekņiem jeb zaķu prievītēm krāsoja dzeltenu, bet sarkanes un madares deva sarkanu krāsu. Krāsošanai latvieši vēl lieto pīpeņu (*Anthemis tinctoria*) ziedus, pabērza jeb vilkābeles (*Rhamus cathartica*), krūkļa (*Rhamus frangula*), melnalkšņa (*Alnus glutinosa*) un baltalkšņa (*Alnus incana*) mizas, kuņas dod brūnu līdz sarkanai krāsai. Bērzu lapas dod zaķu un dzeltenu. Skaistū pastāvīgu krāsu dabū no smadzēm jeb sunīšiem (*Bidens cernua*). Vēl ņēma retēja (*Potentilla tormentilla*) saknes, pupulakstus, ābeļu, ķiršu un ozolu mizas un lapas, sīpolu mizas, koku, akmens sūnu un purva rāvu.

Kodināšanai lietots sārms, sūkalas, urīns un jaunākā laikā zilais un baltais aluns, kromskābais kālijs un vīnakmens.

Ķīmiskām krāsām ieviešoties tautas tekstilā māksla zaudē burvīgo krāsu noskaņotību un maigo toņu siltumu, kas dveš pretim no vecākiem roku darbiem.

Dzintars, lai gan vietējs produkts, nav atradis tik plašu pielietojšanu, kā tas būtu sagaidāms. Izrakumi rāda, ka neolīta, zaļvaļa un vēl vecākā dzelzslaikmetā dzintara apstrādāšanai piegriezta liela vērība, daudz lielāka, kā tagad (30). Griezta cilvēku un dzīvnieku figūras — amuleti, darba rīku atveidi, visādas zīles. Šīs formu bagātības izzudušas, kopš dzintara apstrādāšana pārgājusi profesionālu amatnieku, galvenām kārtām nebaltu, rokās. Lejas-Kurzemē, ap Liepāju, mēs redzam dzintara karulīšus, saktiņas, pielietotus krekla saspaušanai tautas goda apģērbā (XXX).

Āpskatot vēsturiskā laikmeta ornāmenta elementus un kompozīciju un salīdzinot to ar aizvēsturisko epoku, jāliecina, ka, izņemotniecīgus svešus iespaidus, tas pašos pamatos nav mainījies. Šis konservātisms tautasmākslas tradīcijās, tiklab ornāmentā, kā tehnikā, mums top jo saprotamāks, ja ņēmam vērā dzimtbūšanas laikmetā latviešu savrūpo, no svešiem kungiem atšķirto un sevī no-

slēgto dzīvi, kad trūka tiešas satiksmes ar pārējo kultūrālo pasauli un viņas mākslas strāvām.

Kā senāk, tā tagad raksts savā būtībā ir tīri ģeometrisks, vai vismaz kādreizējie naturālie priekšmeti tiktāļu denaturalizēti, ka prototipus grūti saskatīt.

No atsevišķiem motīviem pirmā vietā, tāpat kā agrāk, stādāma svastika visdažādākās variācijās (XXVI). Tā sastopama visbiežāk jostās, tad sagšās, cimdos, zeķēs un kreklos. Domājams, ka senāk svastikai piešķirta tāda pat nozīme, kā daudzās citās āriešu tautās — ļaunuma novērsējas, aizsargātājas. Uz to liekas norādām Daugavmales bērnu ietināmās jostas, kuņģa blakus meiteņu nevainības sargātājai zaļai svītrai, novērojam bieži ugunskrustus pat grupās pa 4, 6 un 9. Ugunskrustu mēdza cirst virs dzīvojamās ēkas durvīm. Augškurzemē bijis paradums bērnam piedzimstot pakārt spārugalā kokā darinātu ugunskrustu, kuņu noņēmūši, kad persona, kuņģai tas veltīts, mirusi.

Saulītes motīvs parasti rozetes veidā astoņām, pamīšus zaļām, dzeltenām, sarkanām vai zilām lapiņām ar vai bez stūriem, bieži sastopams villaiņu izšuvumos. Tas ir viens no vecākiem simboliem, kuņa sākums izgaist pagātnes miņā (XXVIII).

Ļoti īpatnēji un apbrīnojami daiļi veidoti ir ozoliņi, iesaukti par saules kokiem; tie parasti noslēdz villaiņu, sievas cepuru, vaiņagu, retāk dvieļu izšuvumus (XXVII).

Bez minētiem motīviem sastopam vēl bezgala daudz citus: astoņstūrainas zvaigznes, četrstūrus, krustus, gulošam S burtam līdzīgos zalkšus jeb ķirmāles, kaudzītes jeb piramides, kāsišus, lokus.

Raksta salikums visumā saskan ar aizvēsturisko kompozīciju (XXIX). Ģeometriskā raksta neizbēgamo aso stūru un ragu skarbums mīkstināts un savrūpu elementi saistīti mītim, stariem, stī-

gām, viņņotiem līku-lokiem un krāsu salikumū latviskā taktī, kas skan kā tāļa daudzbarsīga spriguļu dziesma dzidrā rudens gaisā. Ir brīnišķīga radniecība starp liriskām latviešu tautas dziesmām un latviešu ornāmentu. Āpskatot un nodziļinoties saulainos toņos rakstītā baltā sagšā vai Piedaugavas maigās krāsās jostā, mūs sarīņo tādas pašas dziļas emocijas, kādas pārdzīvojam lasot dainas: abi darbi dzied augsto dziesmu tautasmākslai.

T A B U L Ā S

- T. I. Rotas adatas, zaļvaŗa (1—9), 3. līdz 9. gs. ($\frac{1}{2}$)
- T. II. Saktas: 1) zaļvaŗa ar iedobu emaļu sarkanā krāsā, 3. gs. ($\frac{2}{3}$)
 2) zaļvaŗa, 1. gs. ($\frac{1}{3}$)
 3) sudraba, 5. gs. ($\frac{1}{2}$)
 4) zaļvaŗa, 7. gs. ($\frac{1}{3}$)
 5) zaļvaŗa, 7. gs. ($\frac{1}{2}$)
 6) zaļvaŗa, 8. gs. ($\frac{1}{2}$)
- T. III. Saktas, 8.—10. gs. ($\frac{1}{2}$); 4) un 5) sudraba, pārejās — zaļvaŗa
- T. IV. Saktas: 1)—4) zaļvaŗa, 8.—10. gs. ($\frac{1}{2}$); 5) un 6) 11.—13. gs. ($\frac{1}{2}$).
 Gredzeni, 8.—11. gs. ($\frac{1}{2}$); 7) un 9) zaļvaŗa, 8) sudraba, 10) vaiņags, 13.—14. gs. (Dzelzava)
- T. V. Grodis, zaļvaŗa ($\frac{1}{3}$); 1) 4. gs., 2) un 3) 8.—11. gs.
 Vaiņags, zaļvaŗa 4); 8.—11. gs. ($\frac{1}{3}$)
- T. VI. Aproces, 3.—11. gs.; 5) kaŗavīra aprocē
- T. VII. Pakariņi, zaļvaŗa, 8.—12. gs. ($\frac{1}{2}$)
- T. VIII. Pakariņi, zaļvaŗa, 8.—12. gs.; 1)—3) ($\frac{1}{2}$), 4)—6) ($\frac{1}{3}$)
- T. IX. Ieroči un darba rīki, dzelzs, 5.—11. gs.
- T. X. Sagša, 10.—11. gs. Ainava, Kārļu p. (131×76 cm)
- T. XI. Sagšas stūris, 10. gs., Galgauska
- T. XII. Sagšas stūris, 14. gs., Dundaga
- T. XIII. Raksta elementi aizvēsturiskā laikmetā
- T. XIV. Raksts — elementi un salikums
- T. XV. Zaļvaŗa raksts aizvēst. audumos
- T. XVI. Zaļvaŗa svastikas aizvēst. audumos
- T. XVII. Zaļvaŗa svastikas aizvēst. audumos
- T. XVIII. Dundagas sagšas apaudiņu raksts zaļvaŗa gredzentiņiem
- T. XIX. Akmens tēls, atrasts uz lauka starp Ikšķīli un Salaspili;
 1) no priekšpuses, 2) no pakauša
- T. XX. Kaŗavīra kapa inventārs, 8.—9. gs., Priekuļi
- T. XXI. Josta, Lieljumprava
- T. XXII. Josta, Lielvārde.

- T. XXIII. Jostu aužamie daikti: 1) cels, 2) prievīte staklīte, 3) prievīti aužot,
4) pītene, 5) aizausta celaine ar celiem.
- T. XXIV. Celaines: 1) Latgale, 2) Zemgale
- T. XXV. Māla darbi: 1) zirdziņi; 2) stabulītes un trauciņi
- T. XXVI. Raksta elementi vēsturiskā laikmetā — svastikas (ugunskrusti)
- T. XXVII. „Ozoliņi“ jeb „sauleskoki“
- T. XXVIII. „Saulītes“ un citi motīvi
- T. XXIX. Raksta salikums
- T. XXX. Dzintara rotas
- T. XXXI. 16. gs. tautasapģērbs pēc Bruyn'a (sk. literāturu)
- T. XXXII. Sprēslītes jeb linu lāpstīņas
- T. XXXIII. Rakstfītas kamanas, 1785. g. (pēc J. K. Brotz'a zīm.)
- T. XXXIV. Kausi un kaņotes
- T. XXXV. Audums (Rucava)
- T. XXXVI. Krekla raksts (Rucava)
- T. XXXVII. Cimdu raksti
- T. XXXVIII. Cimdu raksti
- T. XXXIX. Zeķu raksti
- T. XL. Cimdu raksti
- T. XLI. Zeķu raksti
- T. XLII. Jostas (Alsunga)
- T. XLIII. Celaine (Latgale)
- T. XLIV. Sagša, atdarinājums pēc izrak. Galgauskā (10. gs.)
- T. XLV. Sagšas raksts (Bārta)
- T. XLVI. Sagšas raksts (Rucava)
- T. XLVII. Sagšas raksts (Kuldīga)
- T. XLVIII. Sagšas raksts (Krustpils)
- T. XLIX. Vaiņags (Lieljumprava) un sievas cepure (Lielvārde) raksts
- T. L. Zvaigžņu sega
- T. LI. Brunču audums (Zemgale)
- T. LII. Tautasapģērbs Latgalē 18. gs. beigās (pēc J. K. Brotz'a zīm.)
- T. LIII. Tautasapģērbs, jaunavas un sievas, Lielvārdē, 18. gs. beigās
(pēc J. K. Brotz'a zīm.)
- T. LIV. Tautasapģērbs Rucavā
- T. LV. Tautasapģērbs Bārtā

L I T E R Ā T Ū R Ā

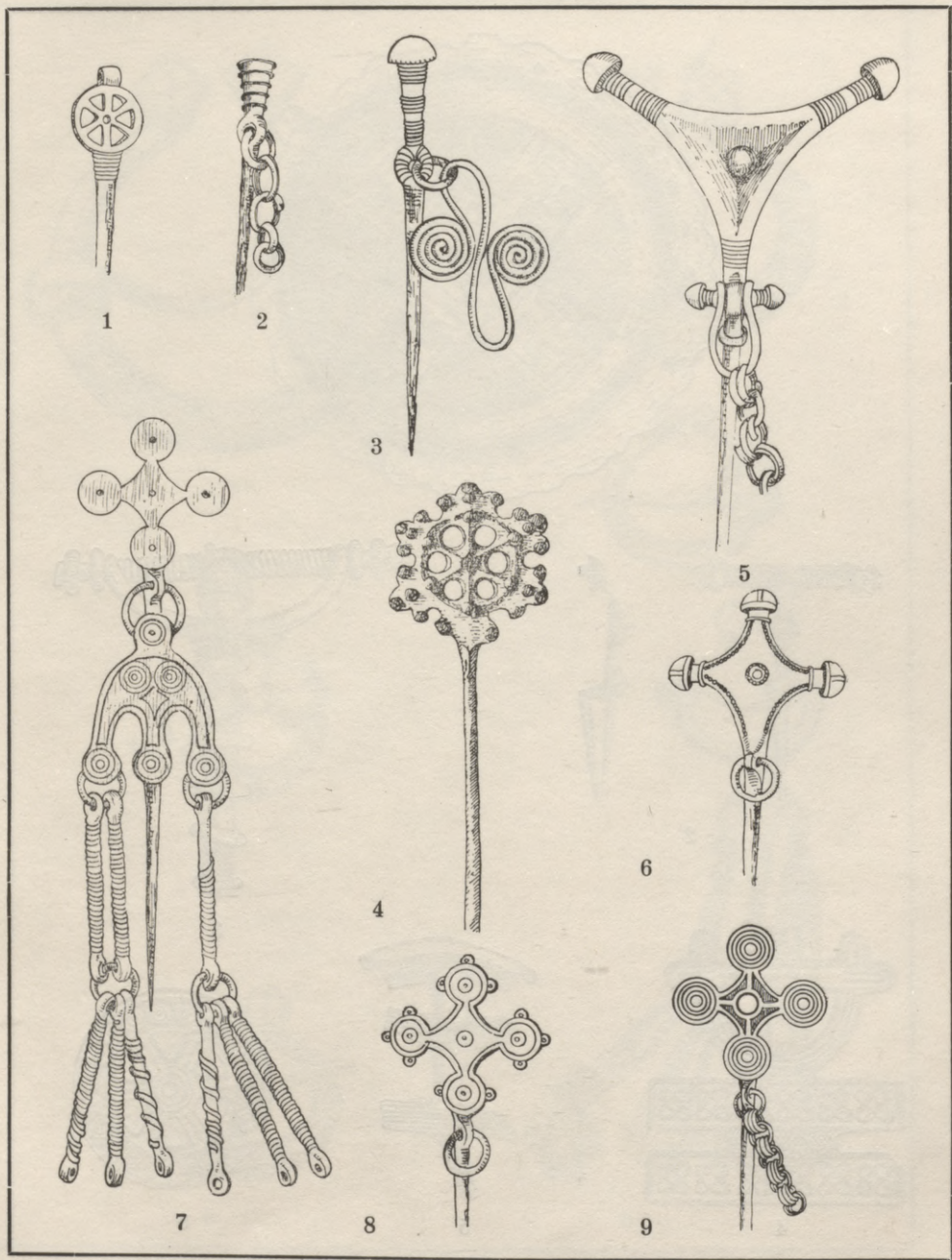
1. Les Annales des Nationalités, 1913, Nr. 5./6. Ch. Seignobos — La nation letto-lituanienne. A. Meillet — La langue lituanienne et la langue lette.
2. Henry Sweet, M. A. — The History of Language, London, 1901.
3. Karl Tiander — Das Erwachen Osteuropas. Wien-Leipzig, 1934.
4. Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia. 19. Heft. 159. lp.
5. Wolf Birnbaum — Grundriss der jüdischen Geschichte, Riga, 1934.
6. Latvijas arheoloģija — F. Baloža redakcijā, Rīgā, 1926. g.
7. Prof. K. Buga — Aiščiū praeitis vietu vardu šviesoje. Kaunas, 1924.
8. LS, 138. lp.
9. LS, 636. lp.
10. Prof. Jozef Kostrzewski — Dwa cmentarzyska kultury pomorskiej w Dębówku Nowem, w powiecie Wyrzyskim i w Warszkwie III, w pow. Morskim. Wiadomosci Archeologiczne, tom XIII.
11. Birger Nerman — Die Verbindungen zwischen Skandinavien und dem Ostbaltikum in der jüngeren Eisenzeit. Stockholm, 1929.
12. A. M. Tallgren — Zur Archäologie Eestis II. Dorpat, 1925.
13. Lietuviu Tauta. Lietuviu Mokslo Draugijos raštai, Vilnius. Knyga III un Knyga IV sasiuvinys.
14. Dr. Wilhelm Gärtel — Urgeschichte Ostpreussens, Königsberg i/Pr., 1929.
15. LS, 91/92. nrs, 1005 un t. lp.
16. LS, 63/64. nrs, 691. lp.
17. LS, 77/78. nrs, 841. lp.
18. LS, 40. nrs.
19. LS, 85/86 nrs, 937. lp.
20. LS, 93.—96. nrs, 1031. lp.
21. J. Mazvērsīts — Mūsu senču lauksaimniecība, Rīgā.
J. Mazvērsīts — Kultūras aboliņš senajā Latvijā, Rīgā.
22. J. Sanders — Latviešu saimnieciskā senkultura, Rīgā, 1924.
23. Vilh. Thomsen — Beröringer mellem de finske og de baltiske Sprog, Kopenhagen, 1905.

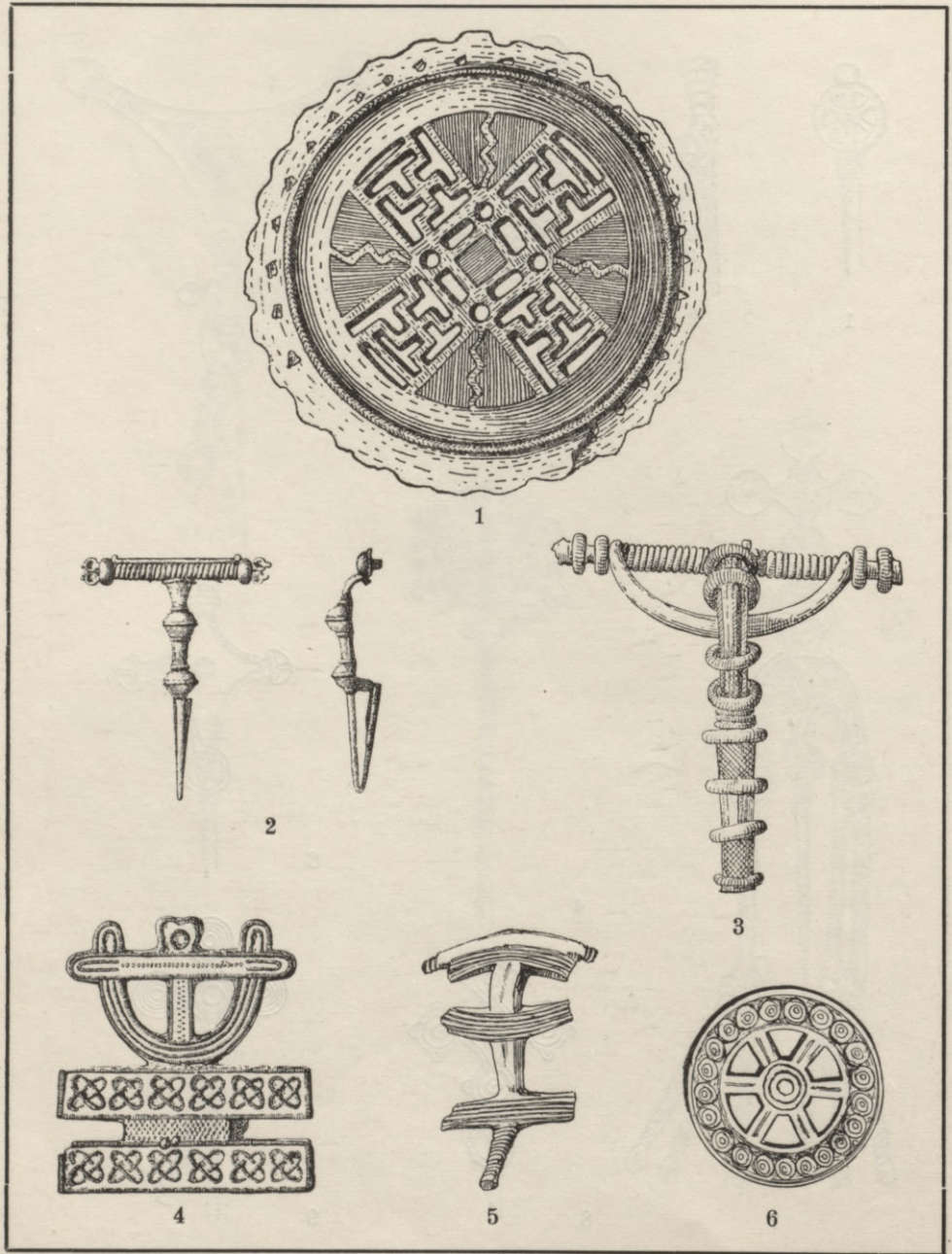
24. Dr. Reinhold Trautmann — Die altpreussischen Sprachdenkmäler. Göttingen, 1910.
25. Dr. A. Bielenstein — Die Holzbauten und Holzgeräte der Letten. Petrograd, 1918.
26. O. Wulff u. W. F. Volbach — Spätantique und koptische Stoffe aus ägyptischen Grabfunden. Berlin.
27. Bruyn — Habits de Diverses Nations de l'Europe, Asie, Afrique et Amerique. Michiel Colyn Excudit (Anvers, 1577).
28. J. A. Brandt — Reisen durch die Marck Brandenburg etc., Wesel, 1702.
29. J. C. Brotz — Sammlung verschiedener Liefländischer Monumente etc.
30. LS, 25. un 26. nrs.
31. E. Brastiņš — Latvijas pilskalni, Rīgā.
E. Brastiņš — Latviešu ornamentika, Rīgā.
32. Dr. med. E. Kivull — Gewandreste u. Bronzefunde etc. Mitteil. a. d. livl. Geschichte, 21. B. I. Heft, Riga.
33. Congressus secundus Archaeologorum Balticorum Rigae, 1930.
F. Balodis u. c. — Izrakumi Raunas Tanisa kalnā, 1927. g.
A. Birgel-Paegle — Zwei Manteltücher der jüngeren Eisenzeit in Lettland, Riga.
Prof. P. Kundziņš — Latviešu senceltnes, Rīgā.
Latvieši. L. O. profesoru rakstu krājums. Rīgā.
Latviešu aizvēstures materiāli. Prof. Fr. Baloža un K. Strauberga red., Rīgā.
Latvju Raksti. Valstspapīru spiestuves izdevums, Rīgā.
Mag. phil. H. Moora — Senā dzelzslaikmeta uzkalniņu kapu izrakumi Jēkabpils apriņķī, Rīgā.
H. Moora — Die Eisenzeit in Lettland bis etwa 500 n. Chr. Tartu-Dorpat, 1929.
Ed. Paegle — L'art populaire letton, Riga, 1928.
Prof. A. Spekke — Vecākie latvju tautas apģērbi zīmējumi, Rīga.
Valsts Vesturiskā muzeja krājumi. I. Jostas. III. Cimdi. Rīgā.
J. Sudmalis — Latvju raksti. Rīgā, 1923.
Cand. hist. E. Šnore — Izrakumi Slātes sila uzkalniņu kapos 1927. gadā. Rīgā.
Eduards Šturms — Akmenslaikmets Latvijā. Rīgā.
Eduards Šturms — Kursas aizvēstures problēmas. Rīgā.
LS. — Latvijas Saule. Mākslas un senātnes mēnešraksts. Redaktors un izdevējs Ed. Paegle. Rīgā, 1923.—1931. g. (1.—99. nrs).

Valsts Arhīvs.

Izrakumi Jēkabpils apriņķī

34. Dr. Reinhold T. ... Die ...
 35. Dr. A. ... Die ...
 36. O. ...
 37. ...
 38. J. A. ...
 39. J. C. ...
 40. L. S. ...
 41. E. ...
 42. Dr. med. E. ...
 43. ...
 44. ...
 45. ...
 46. ...
 47. ...
 48. ...
 49. ...
 50. ...
 51. ...
 52. ...
 53. ...
 54. ...
 55. ...
 56. ...
 57. ...
 58. ...
 59. ...
 60. ...
 61. ...
 62. ...
 63. ...
 64. ...
 65. ...
 66. ...
 67. ...
 68. ...
 69. ...
 70. ...
 71. ...
 72. ...
 73. ...
 74. ...
 75. ...
 76. ...
 77. ...
 78. ...
 79. ...
 80. ...
 81. ...
 82. ...
 83. ...
 84. ...
 85. ...
 86. ...
 87. ...
 88. ...
 89. ...
 90. ...
 91. ...
 92. ...
 93. ...
 94. ...
 95. ...
 96. ...
 97. ...
 98. ...
 99. ...
 100. ...

1

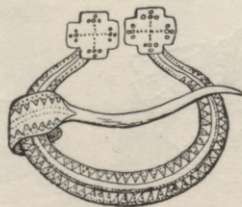
2

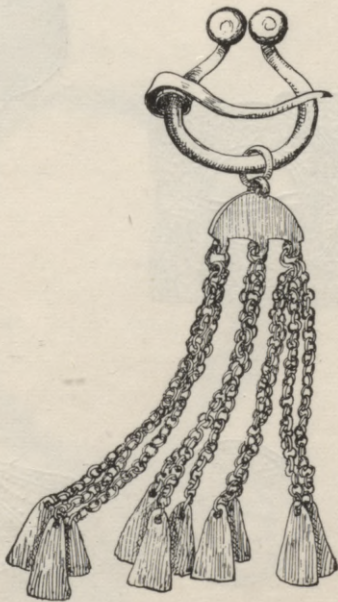
4

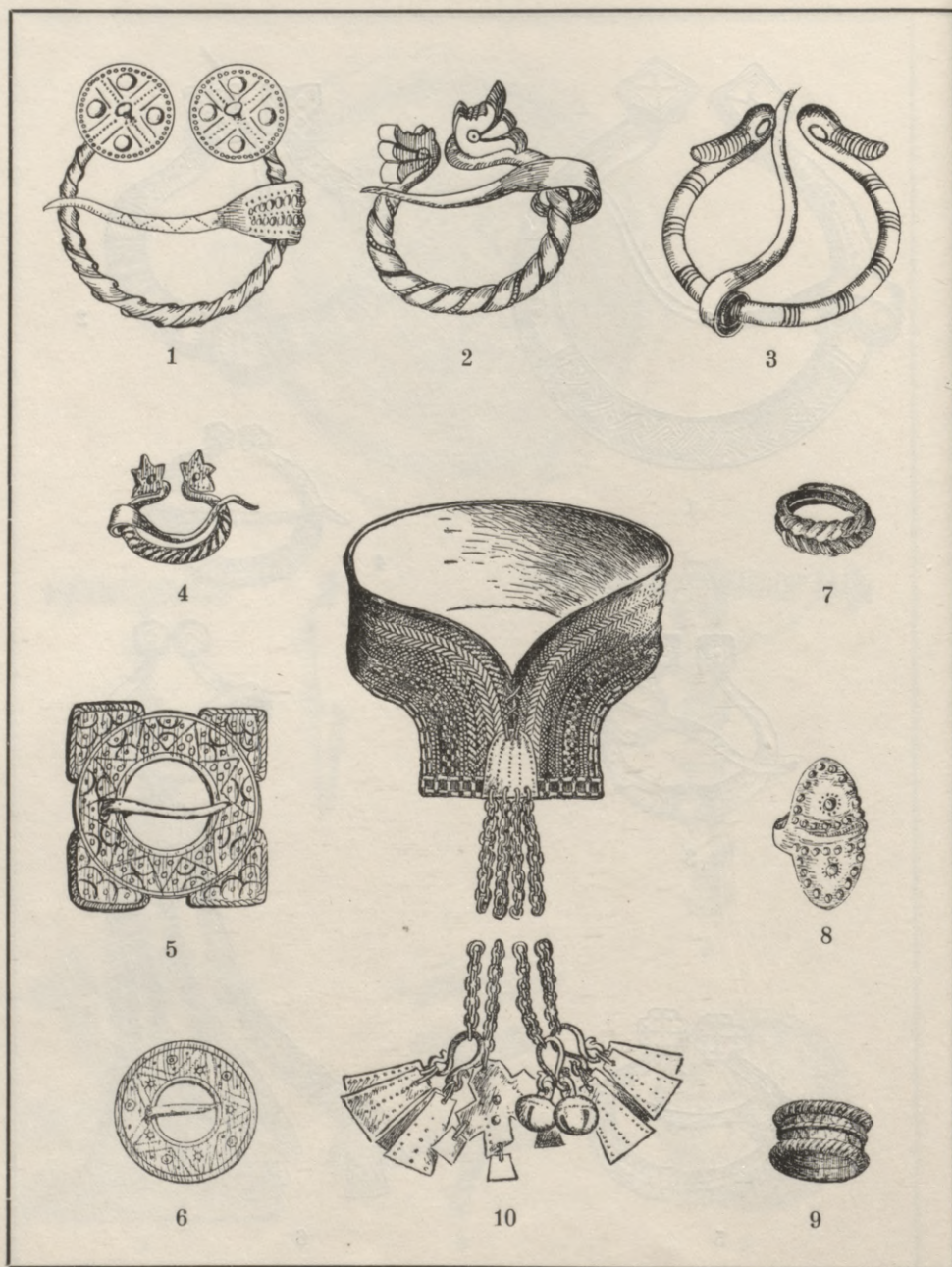
3

5

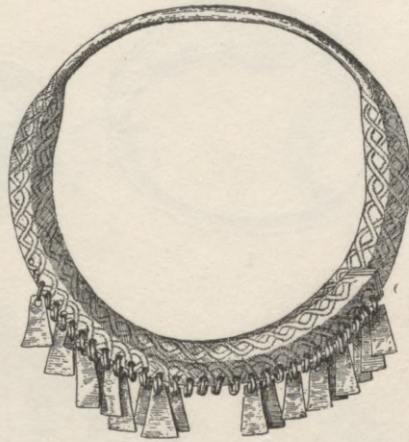

6

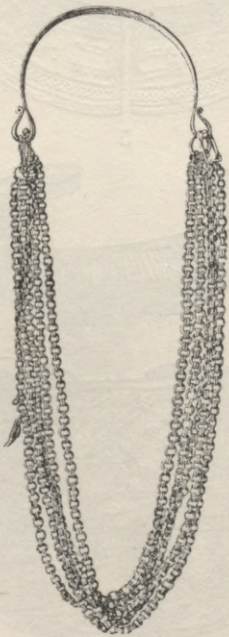

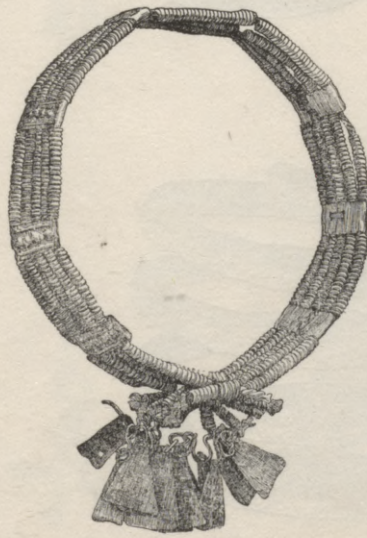
1

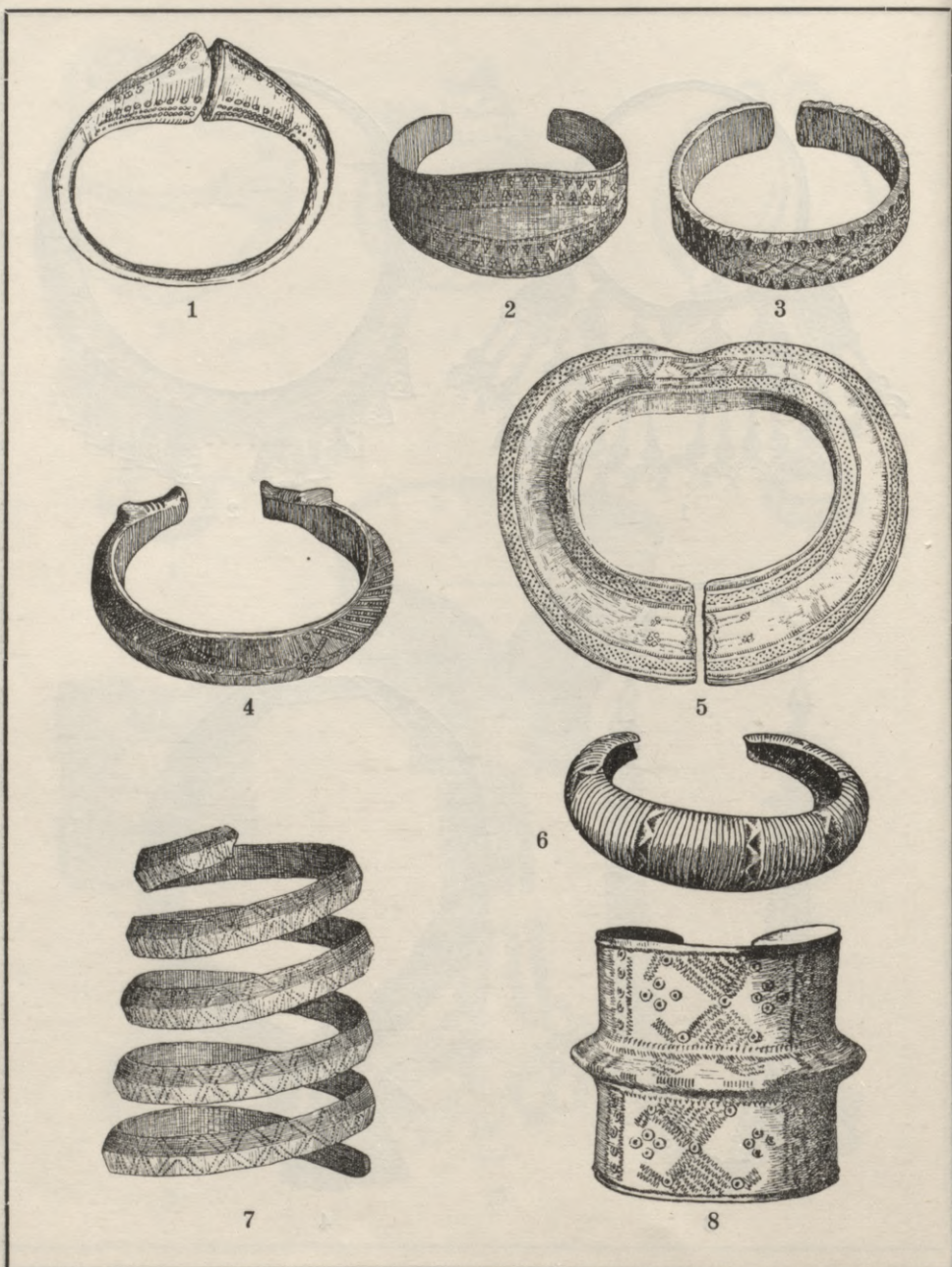
2

3

4

1

2

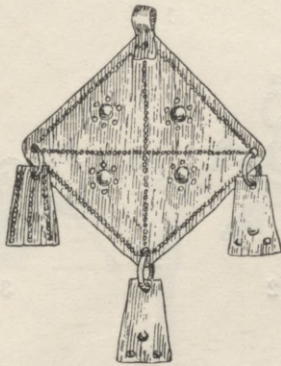
3

4

5

6

7

8

9

10

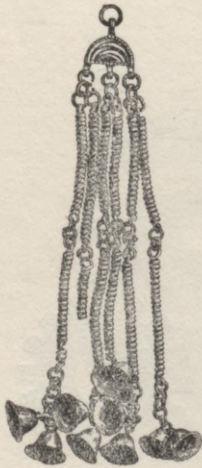
1

2

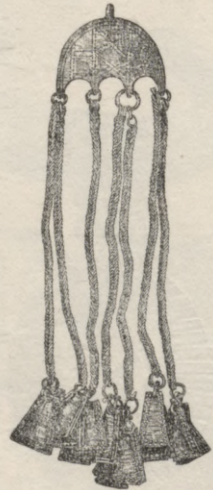
3

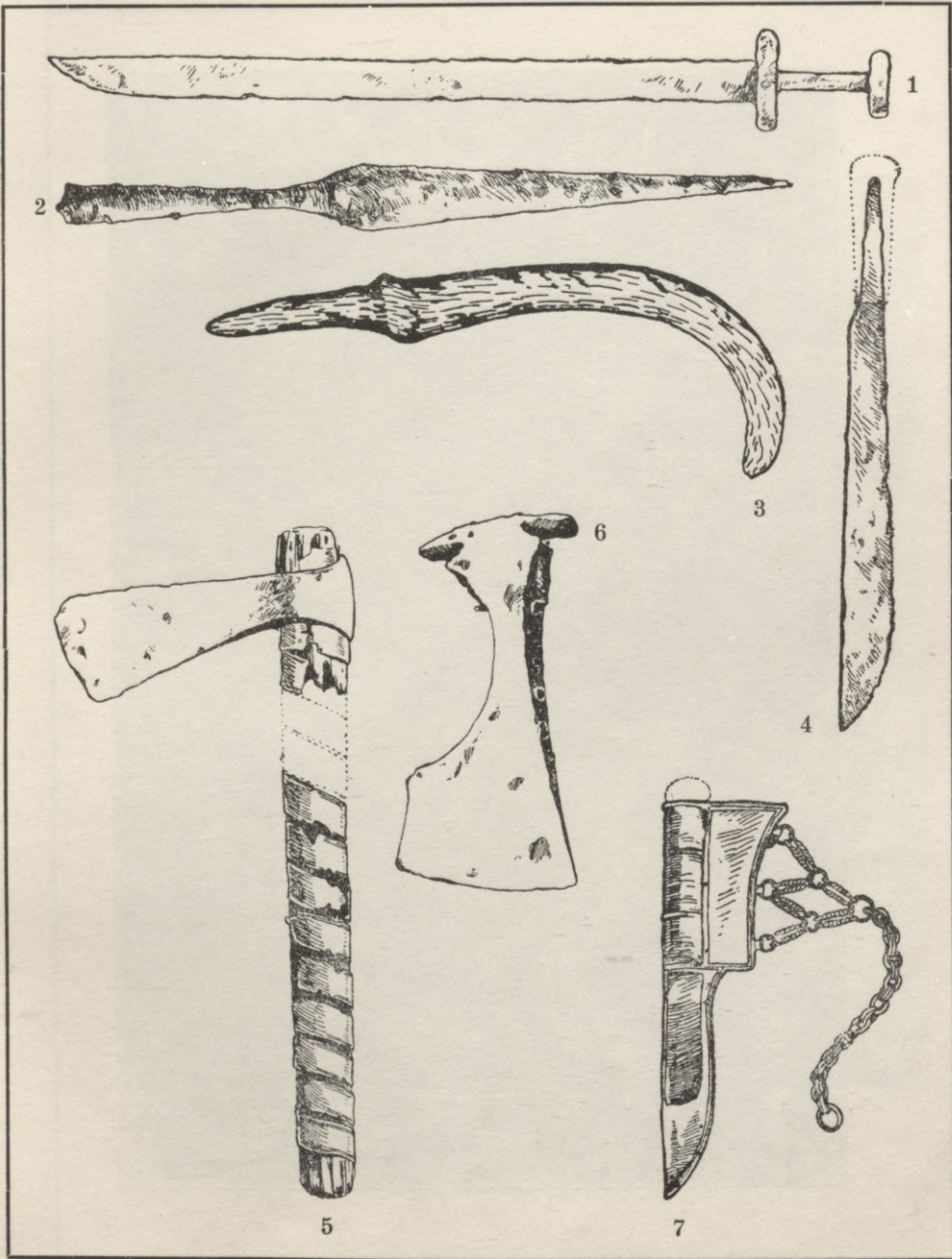
4

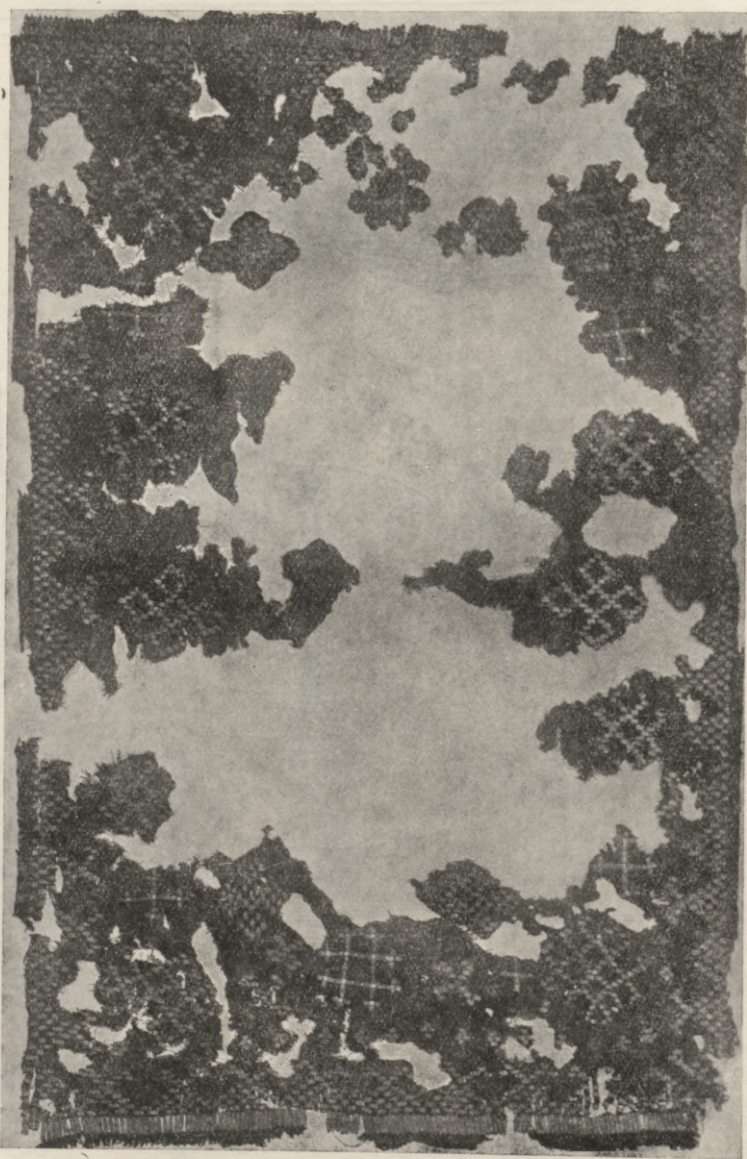
5

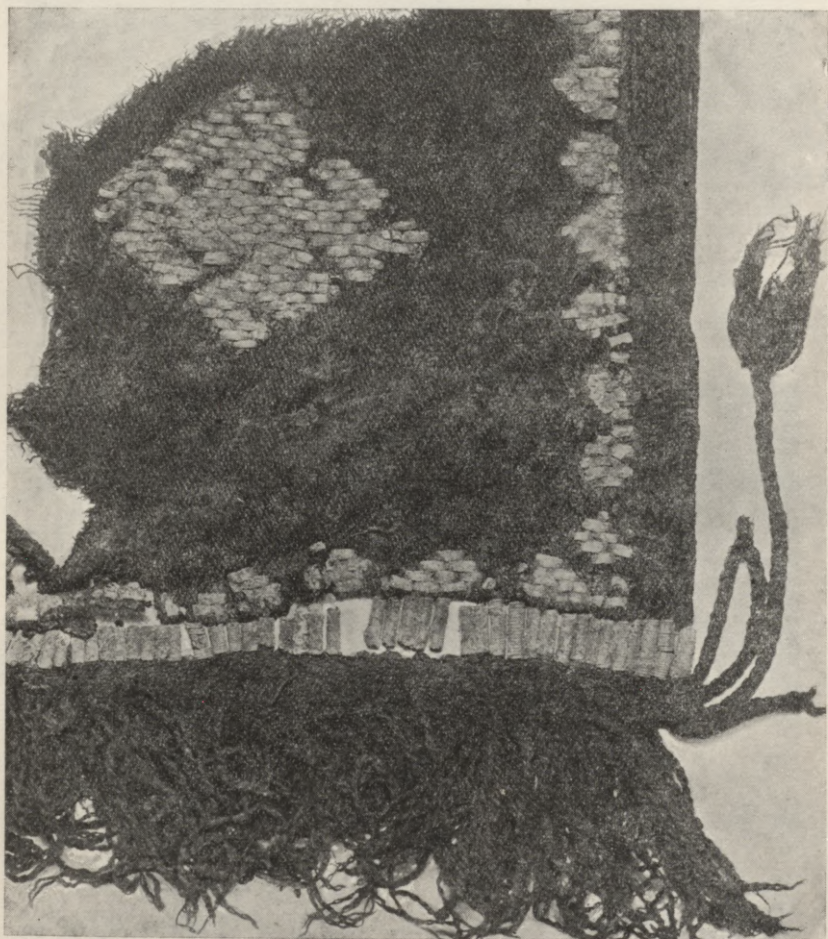

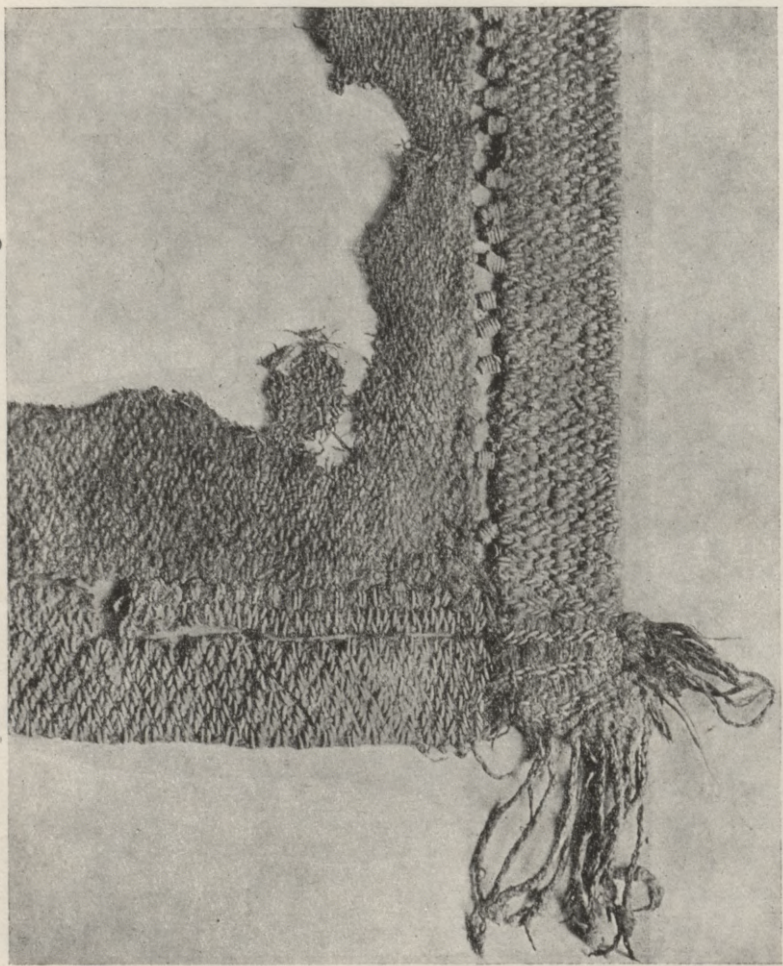
6

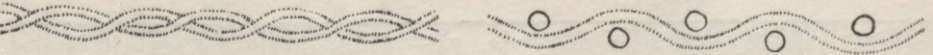
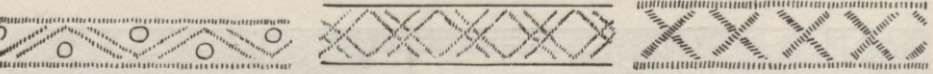
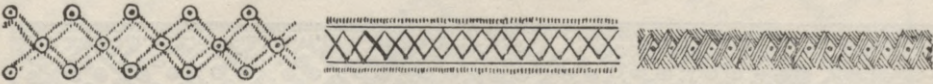
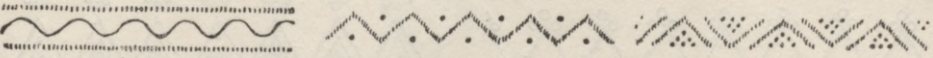
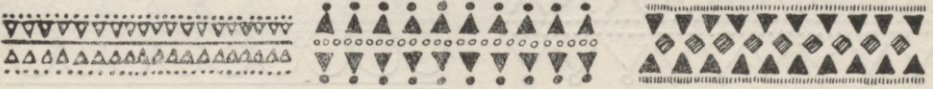

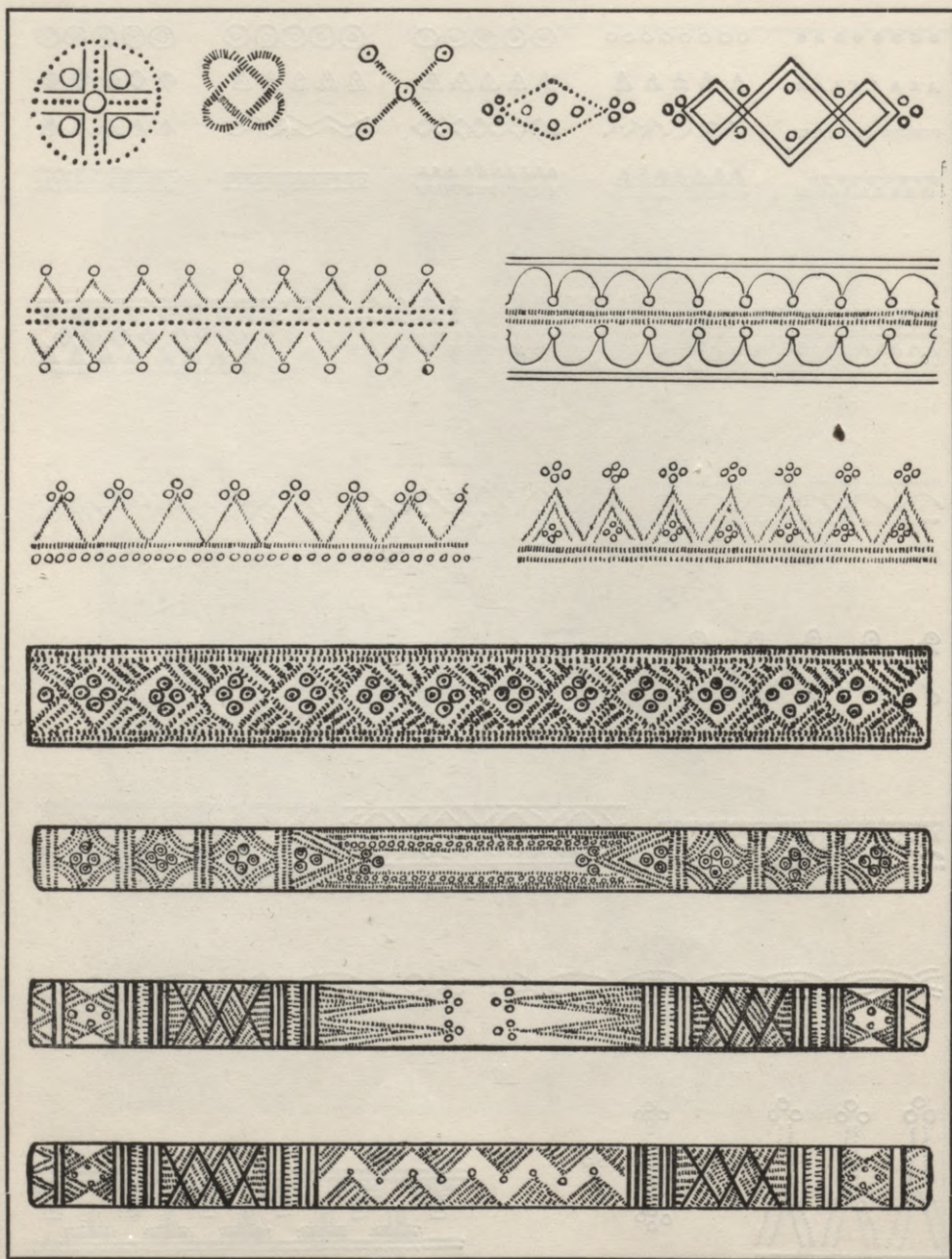
T X

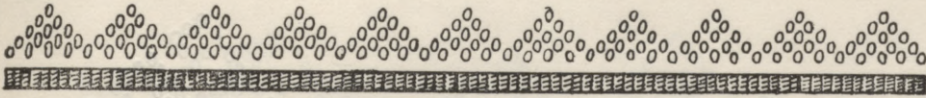

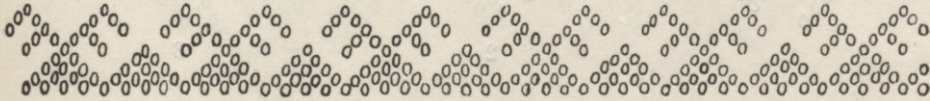

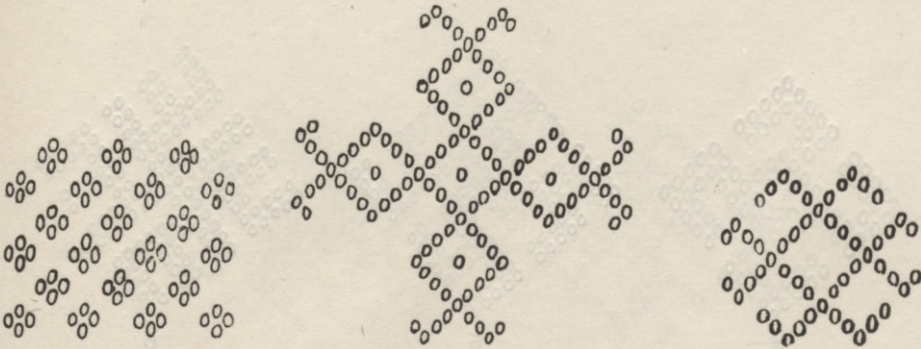

1

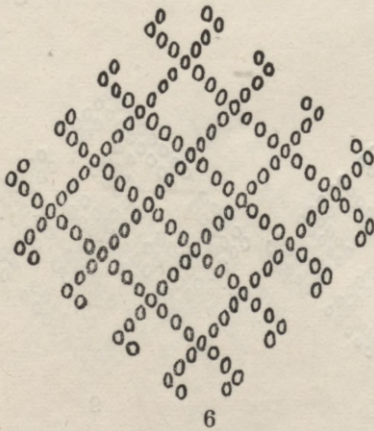
2

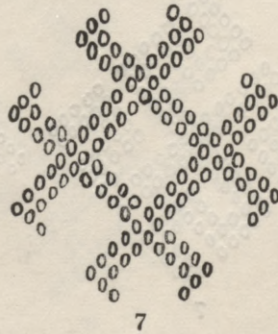
3

4

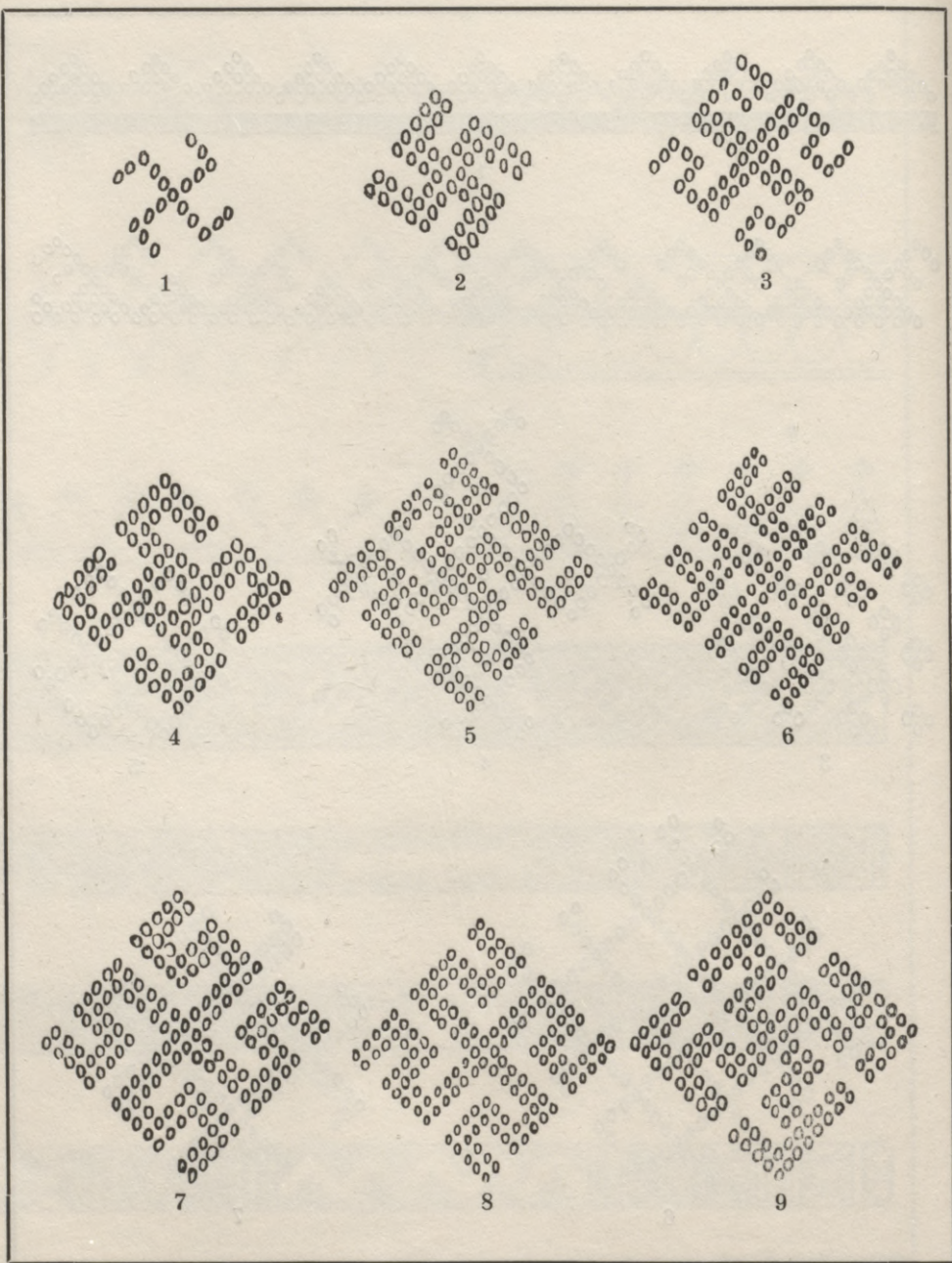
5

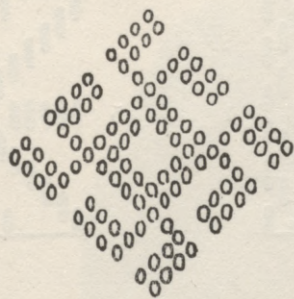

6

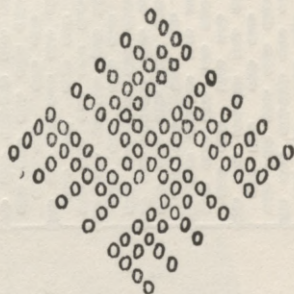

7

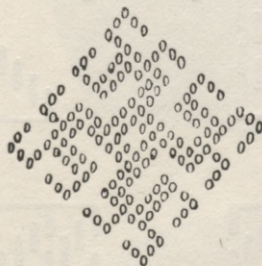

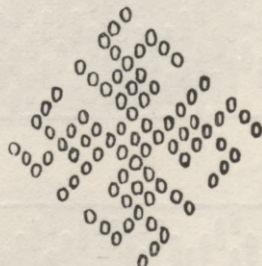
1

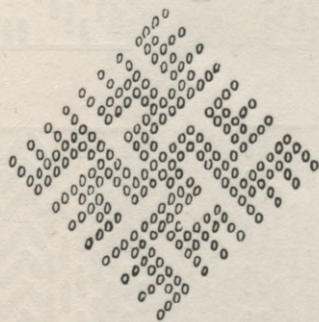
2

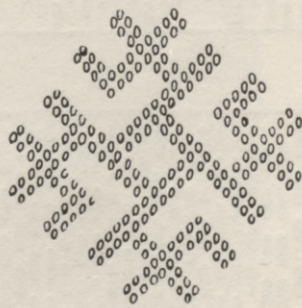
3

4

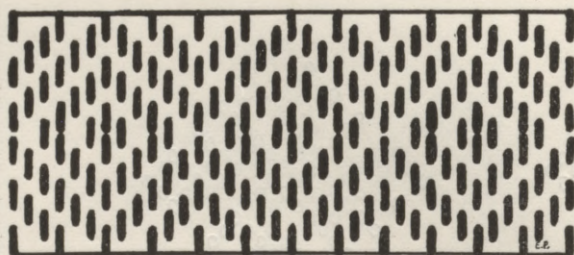

5

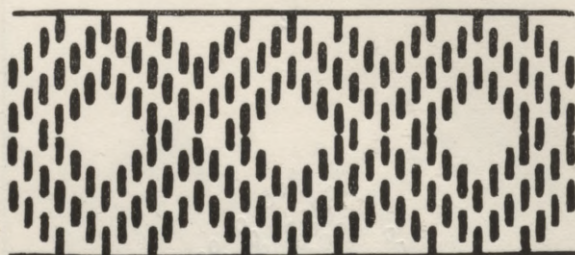

6

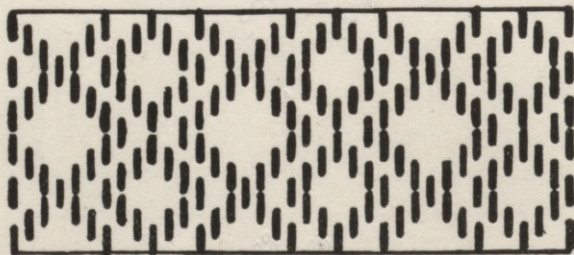
T XVIII

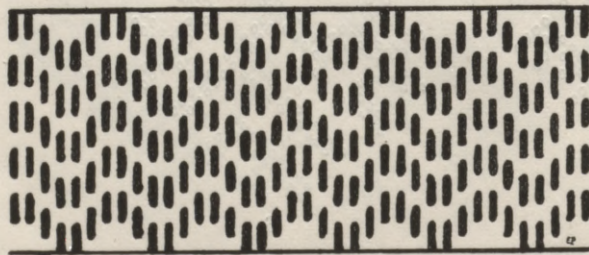
1

2

3

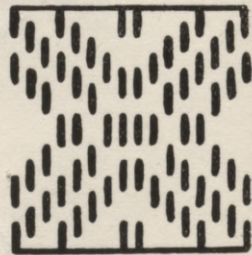
4

5

6

7

8

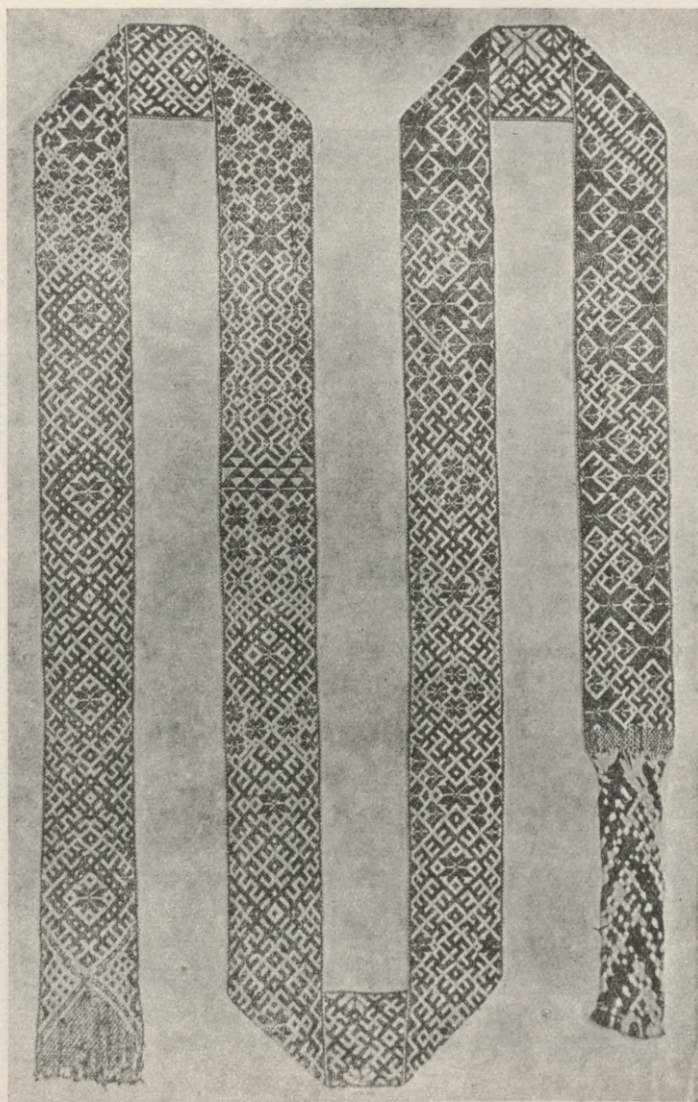
1

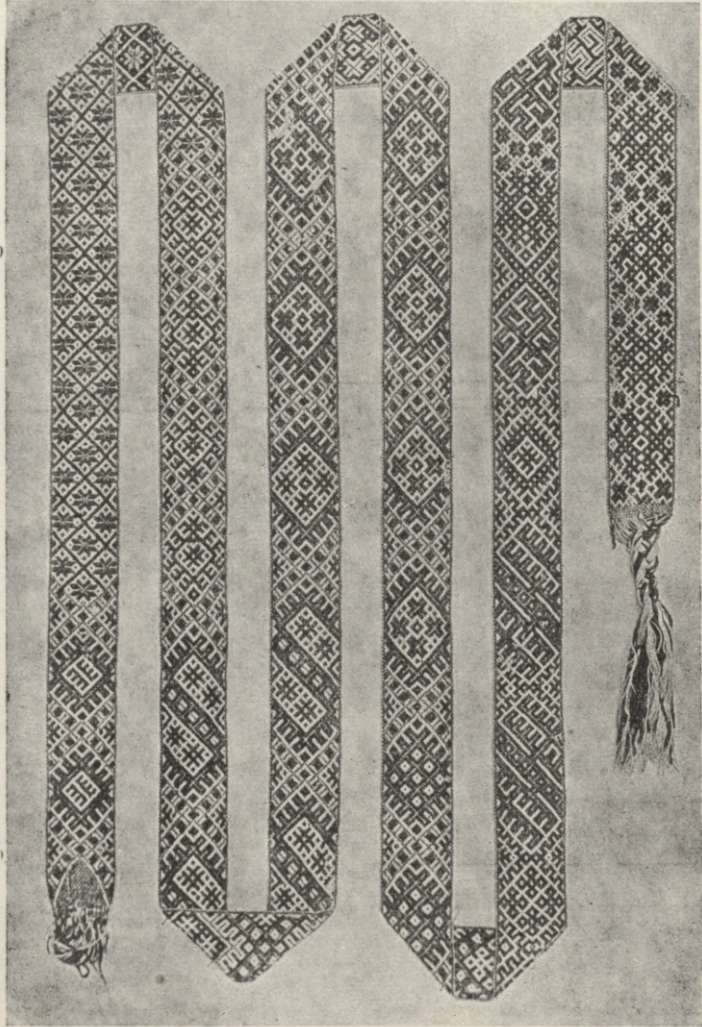

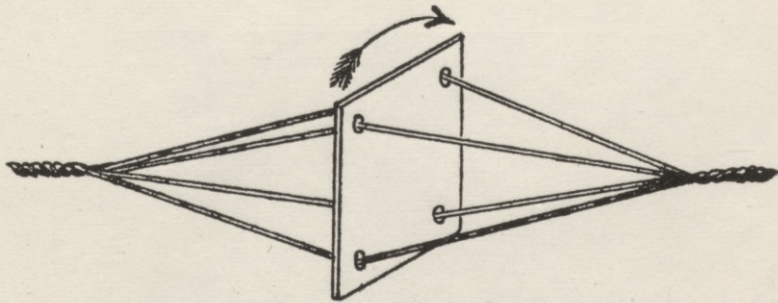
2

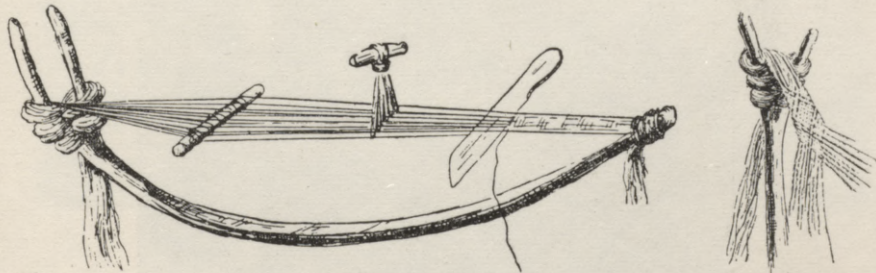

1

2

4

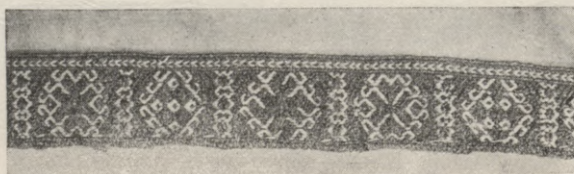
3

5

1

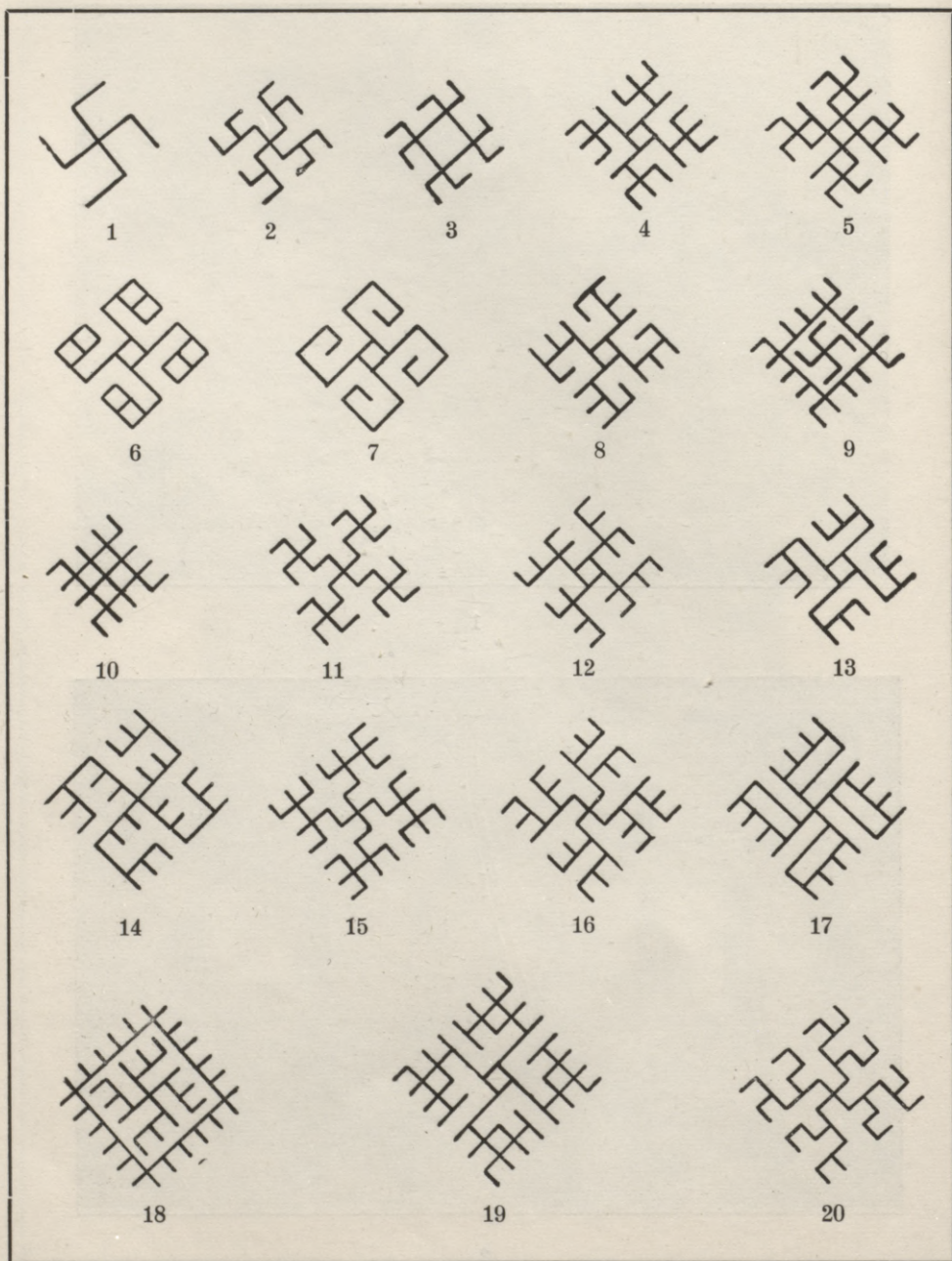
2

1

2

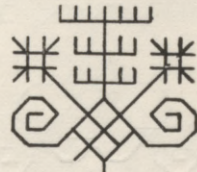

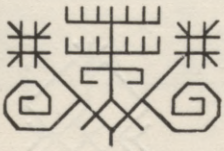
1

2

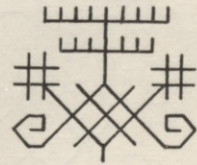
3

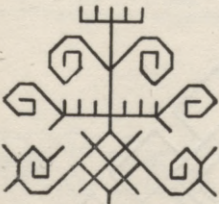
4

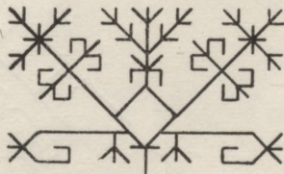
5

6

7

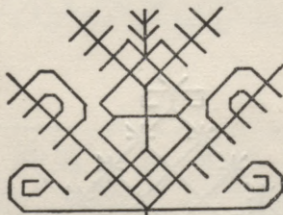
8

9

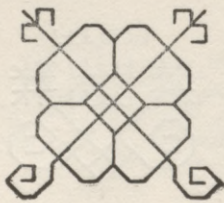
10

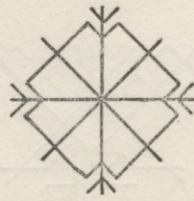
11

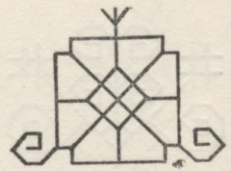
12

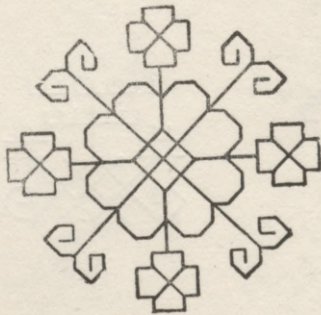
1

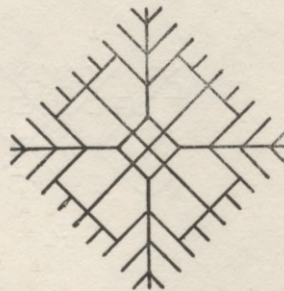
2

3

4

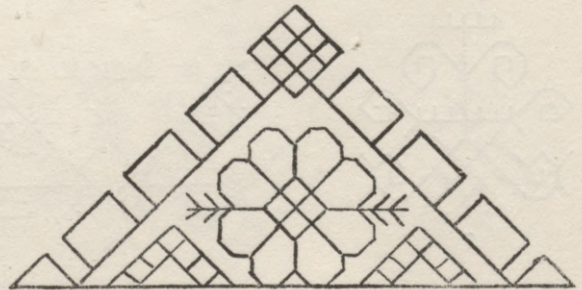
5

6

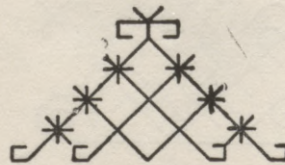
7

8

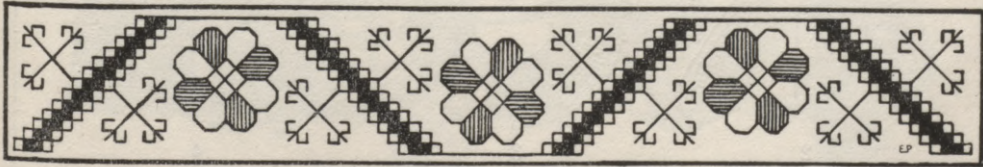
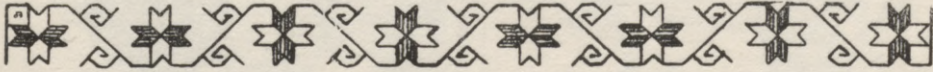
9

10

11

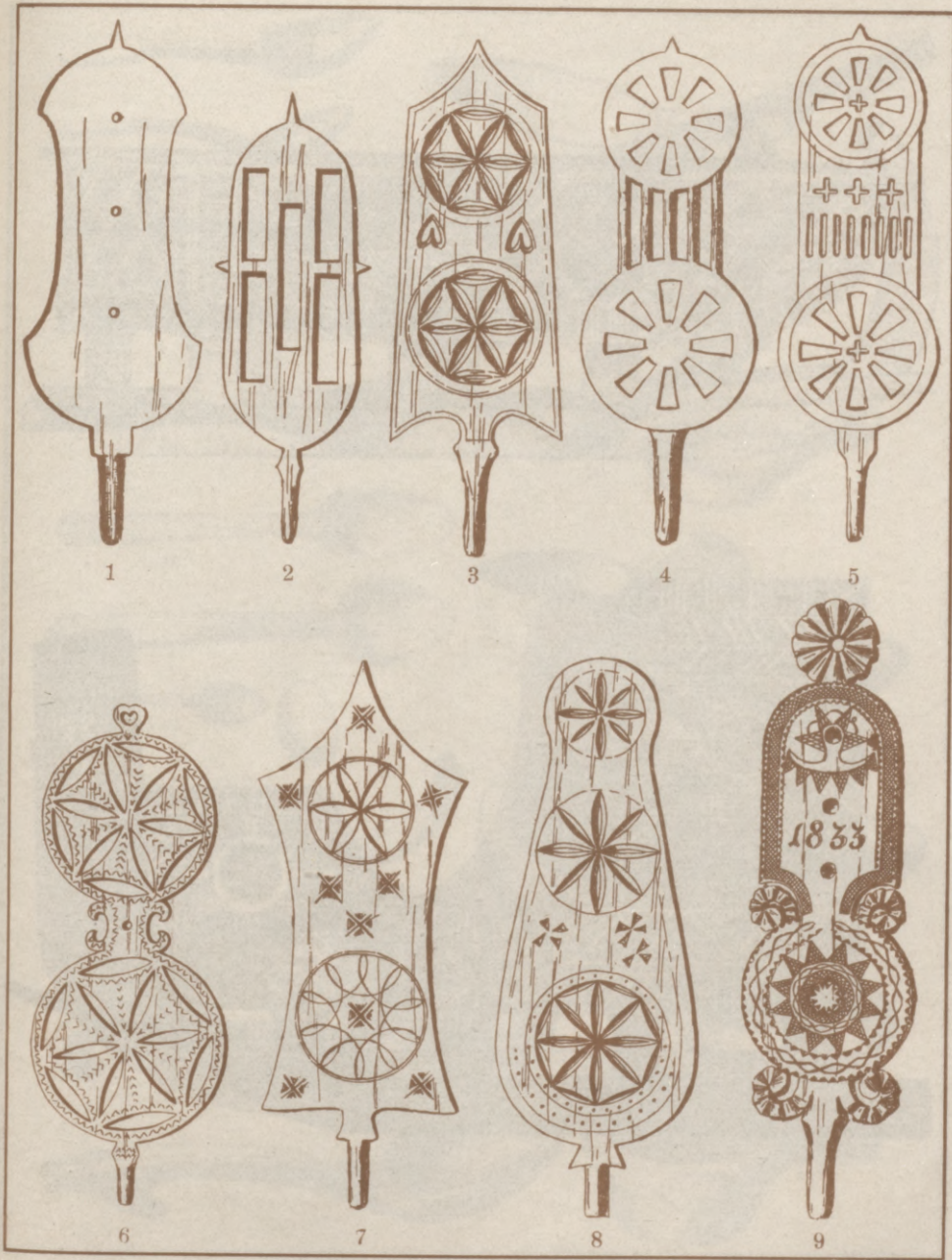
Diversi habitus feminarum Lithuanicarum cum in pagis quon in oppidis degentibus

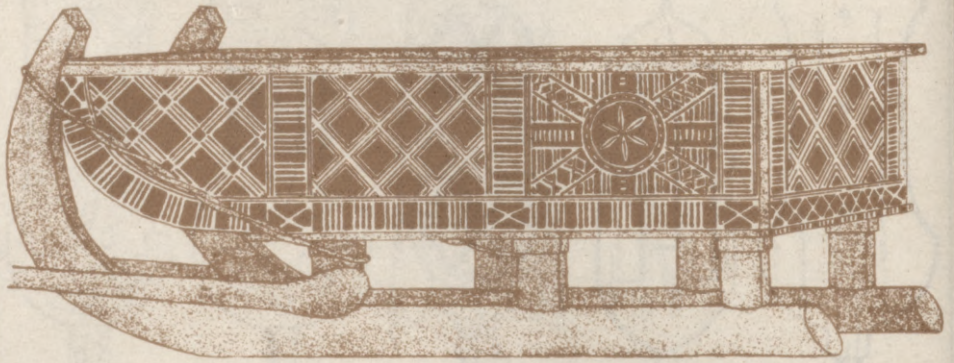

Diversi habitus des femmes du pays de Lucefond. sont bourgeoises que villageoises

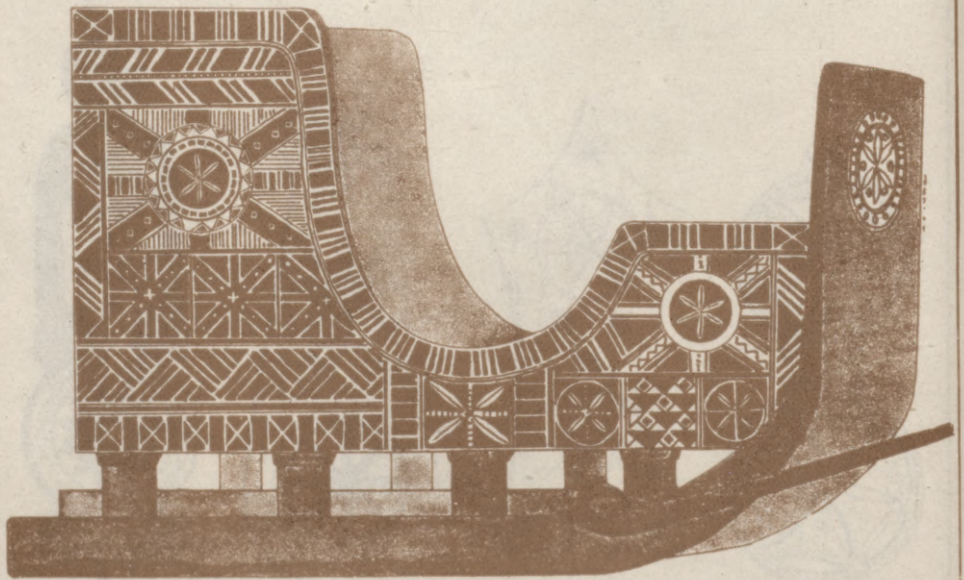
about 1840, and is now in the collection of the British Museum.

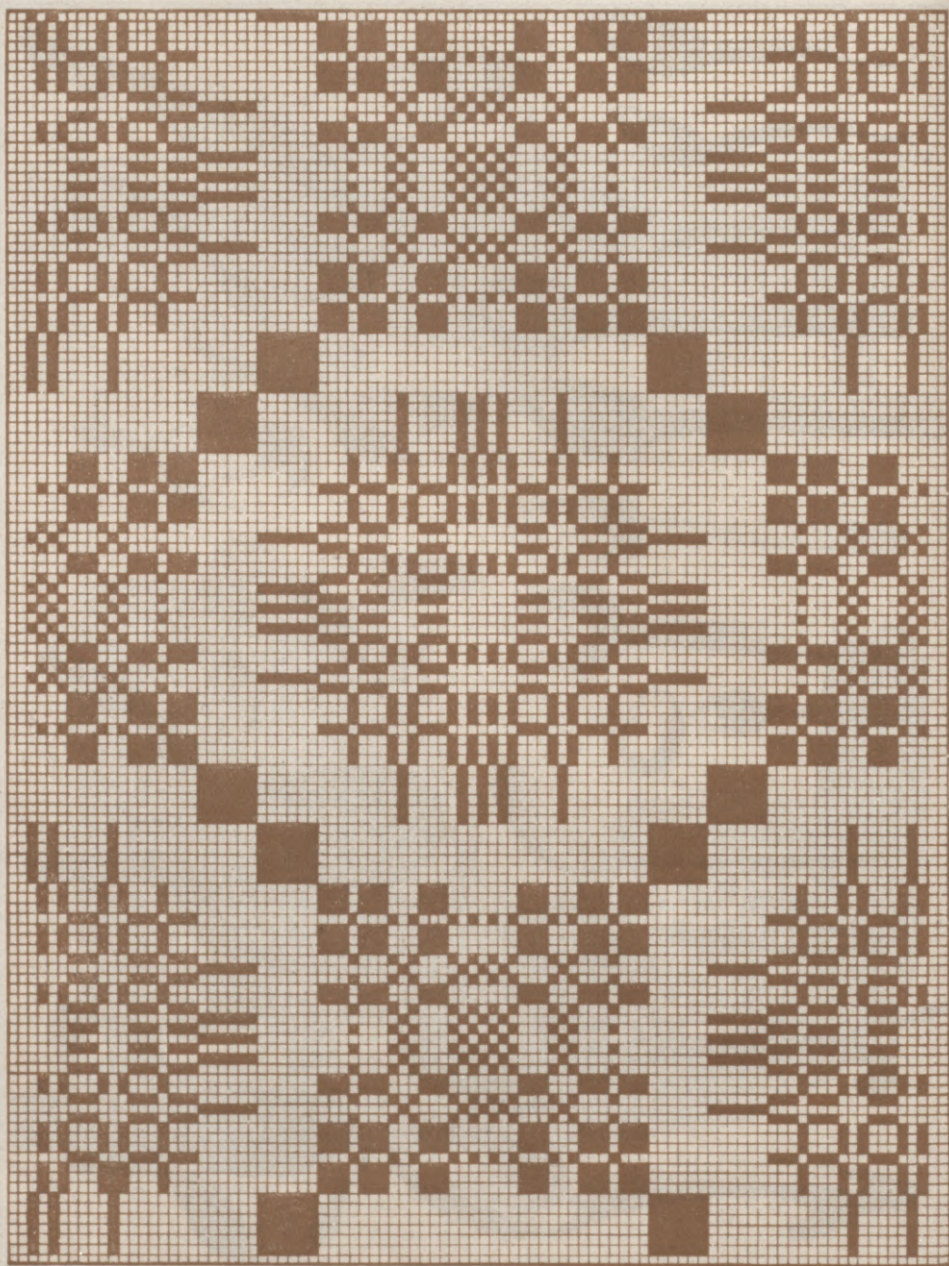
1

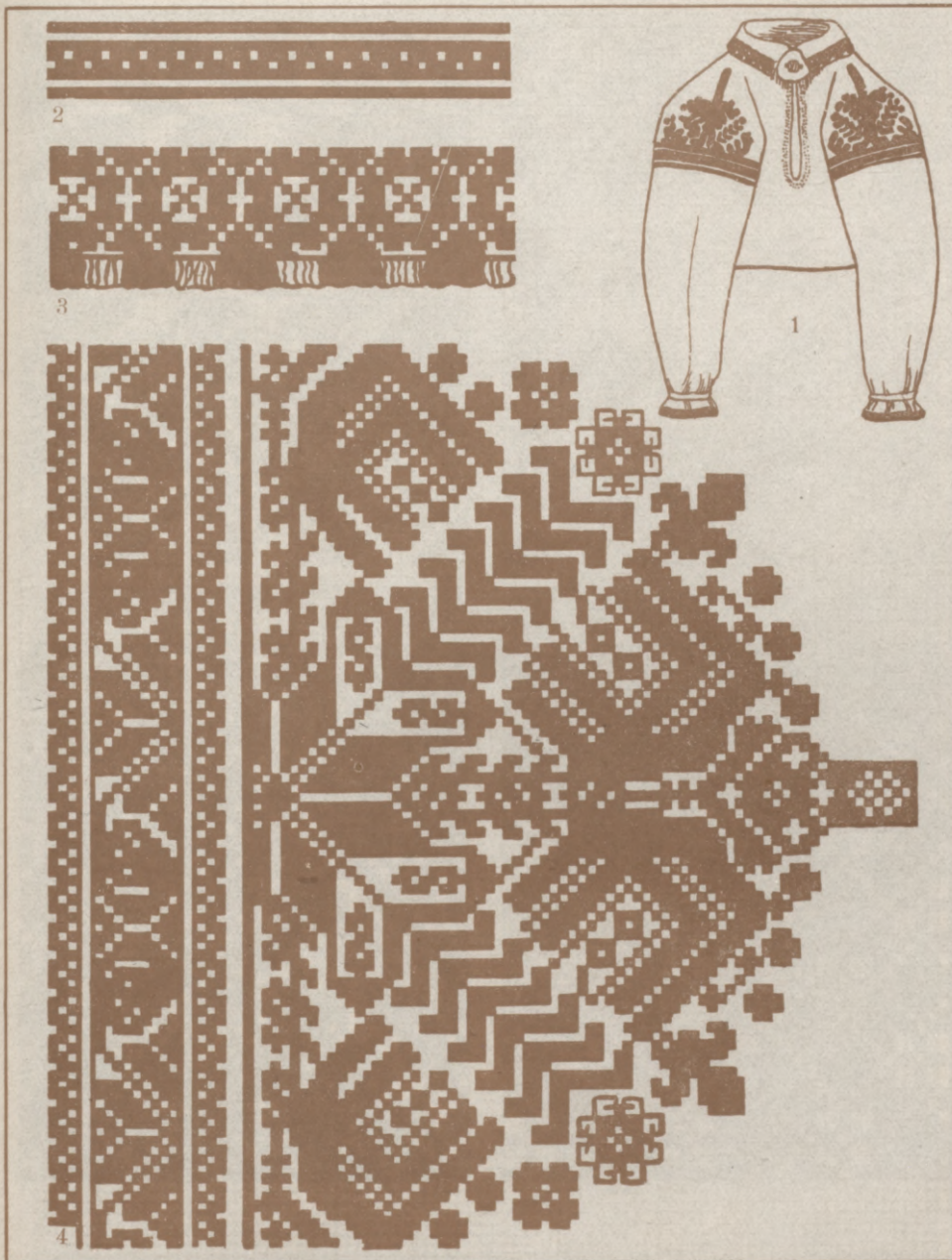

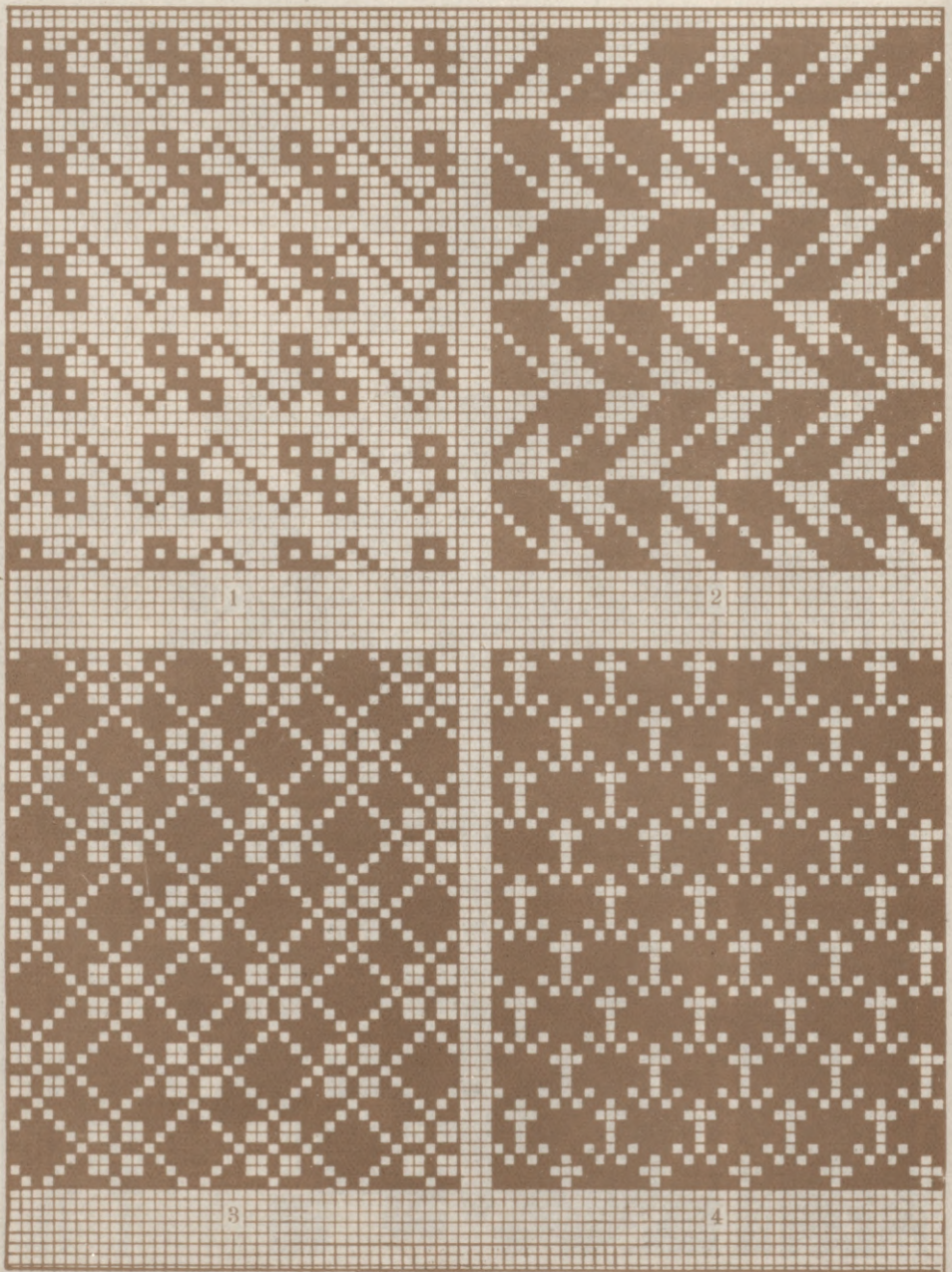
2

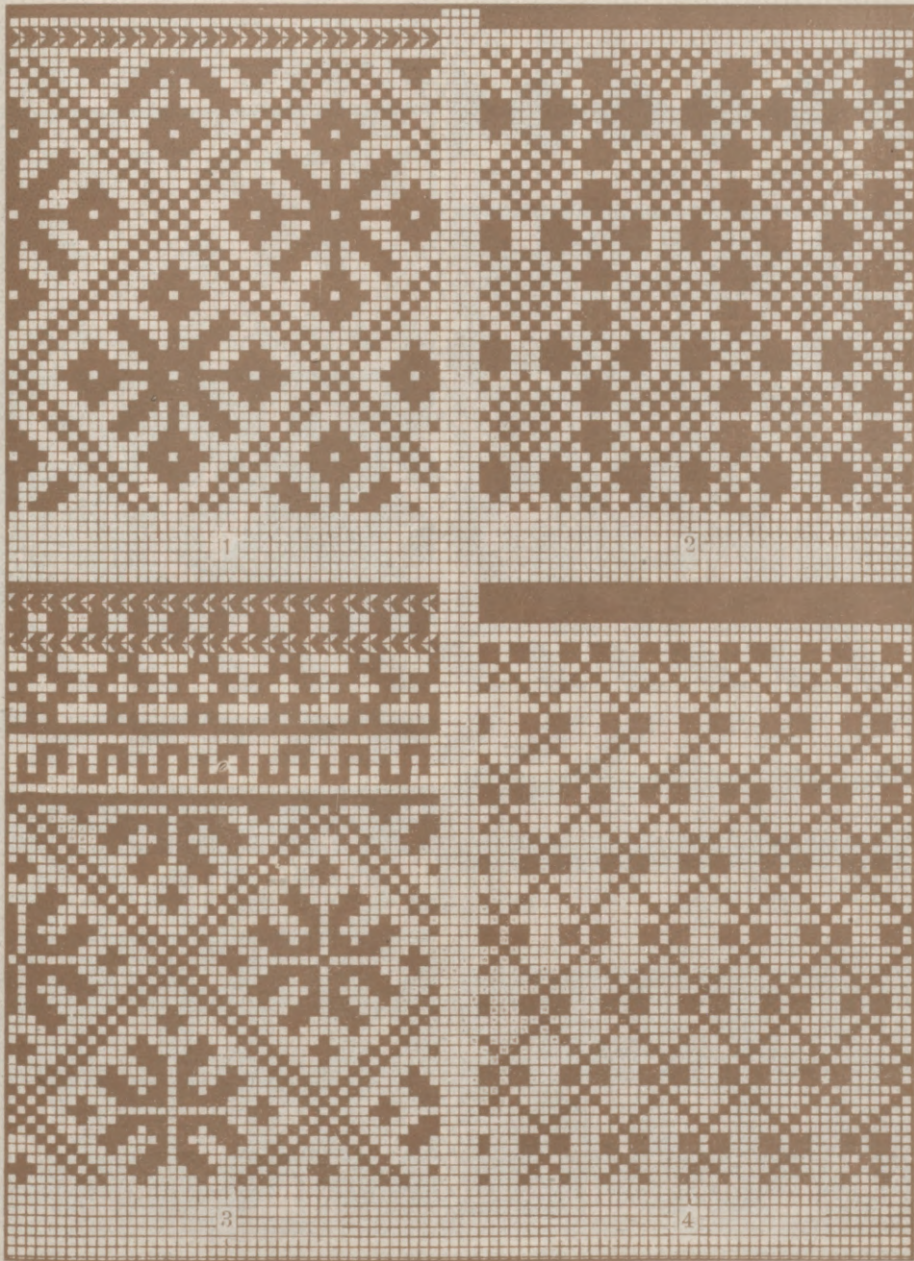

T XXXV

1

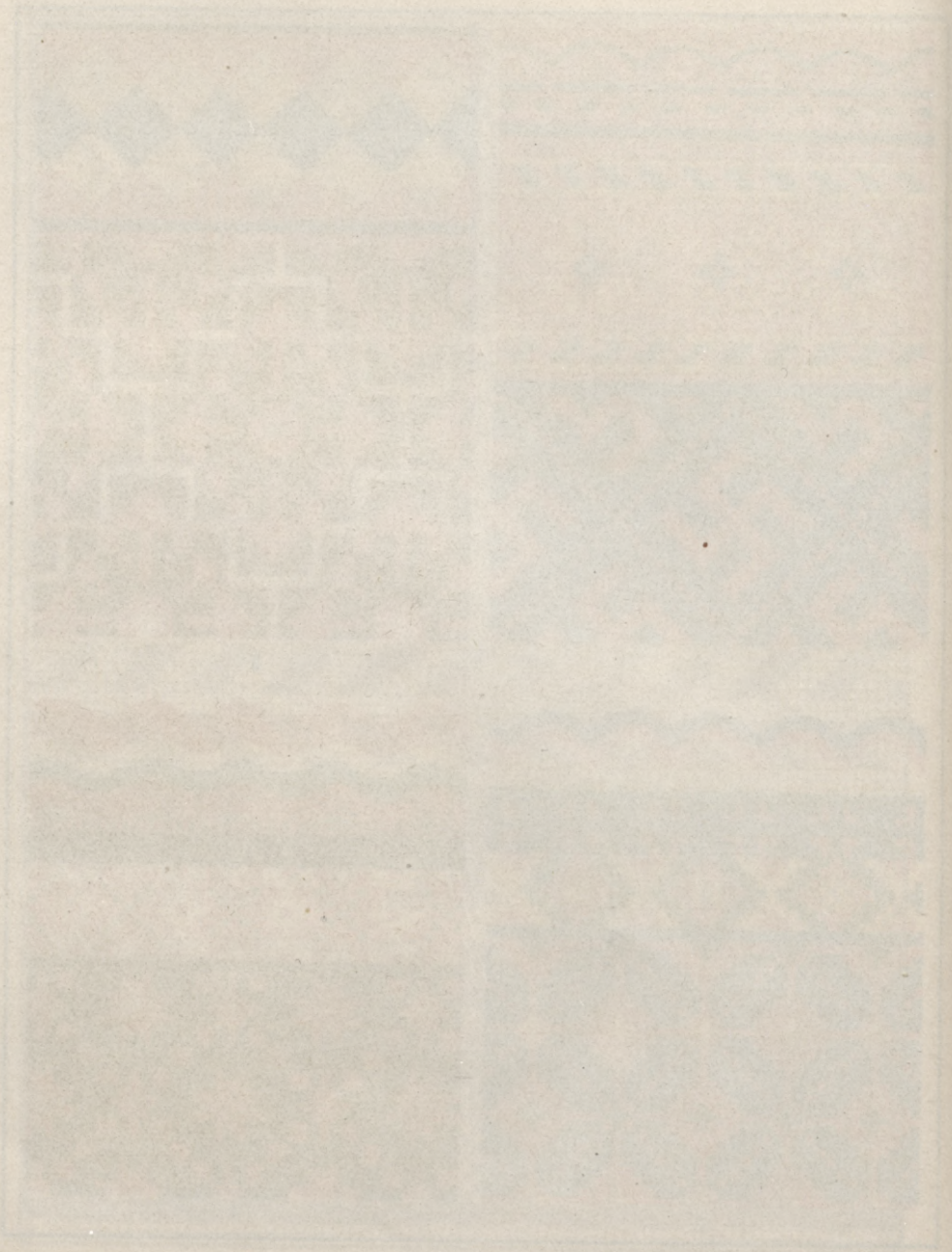
2

3

4

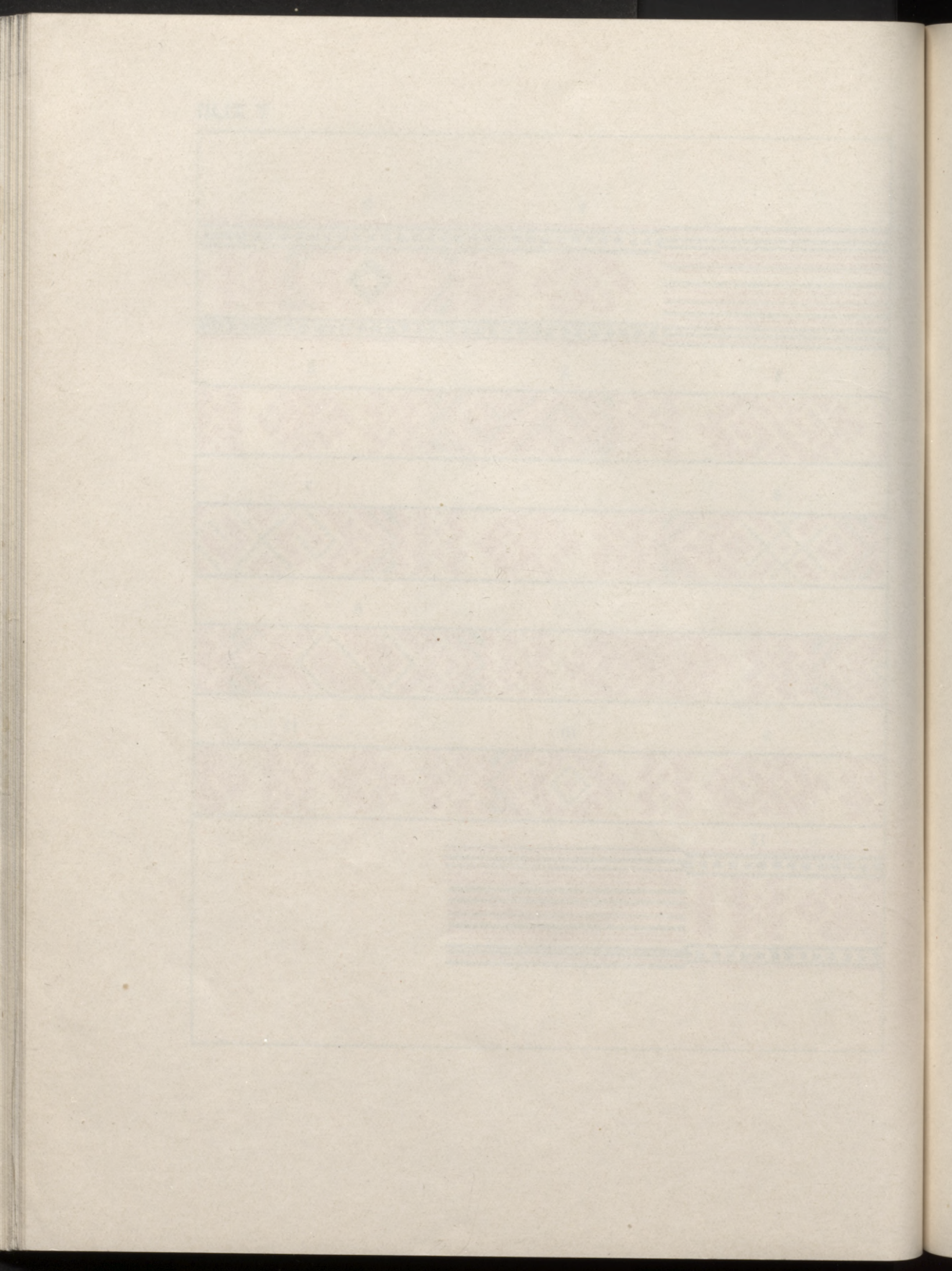

1875

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

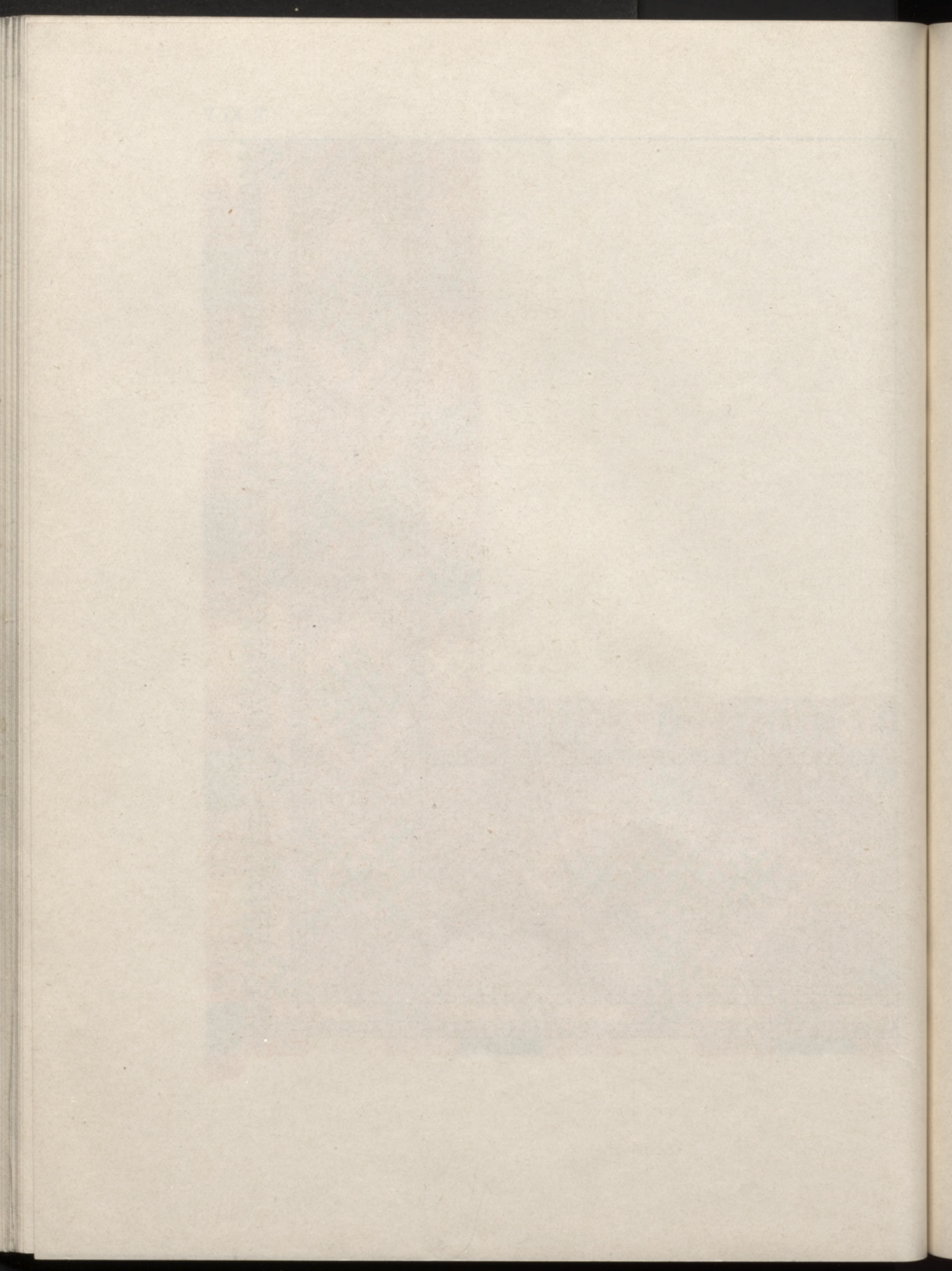

PLATE 7

PLATE I

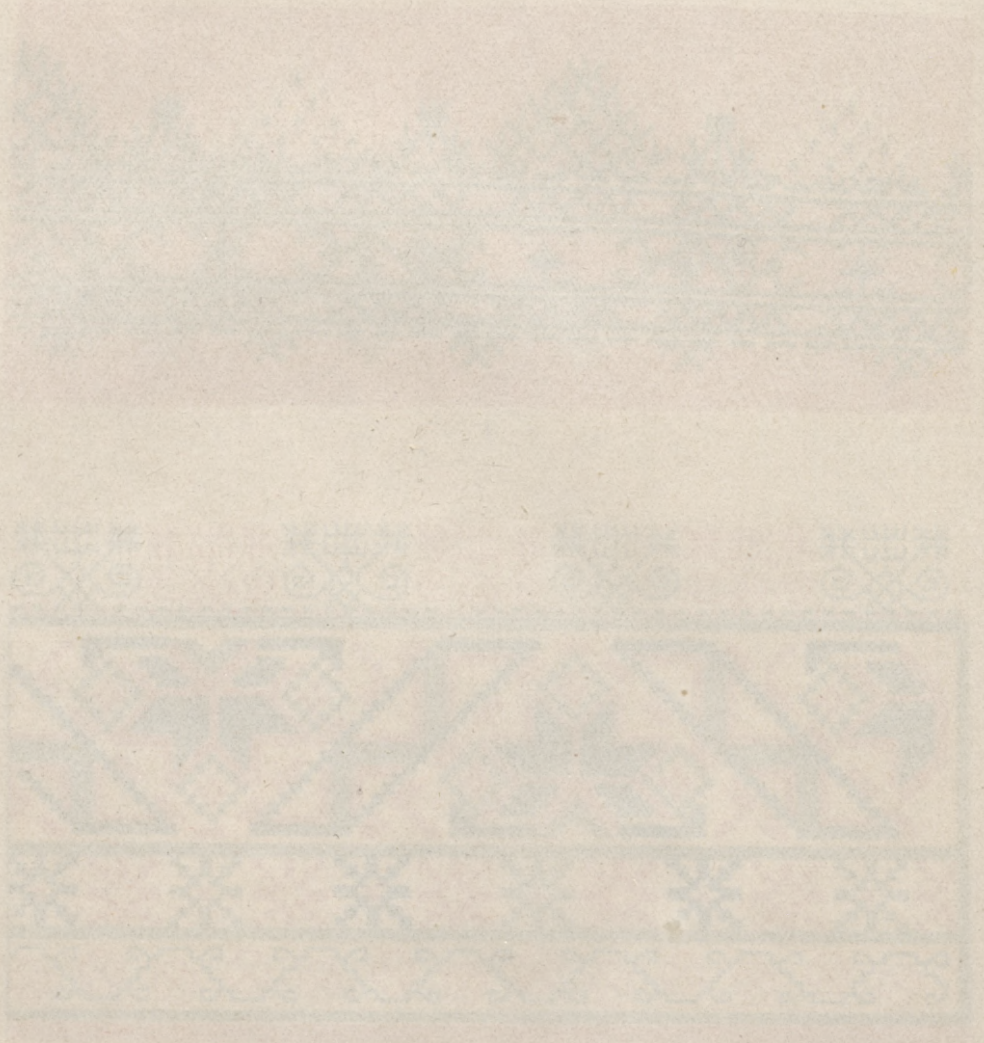

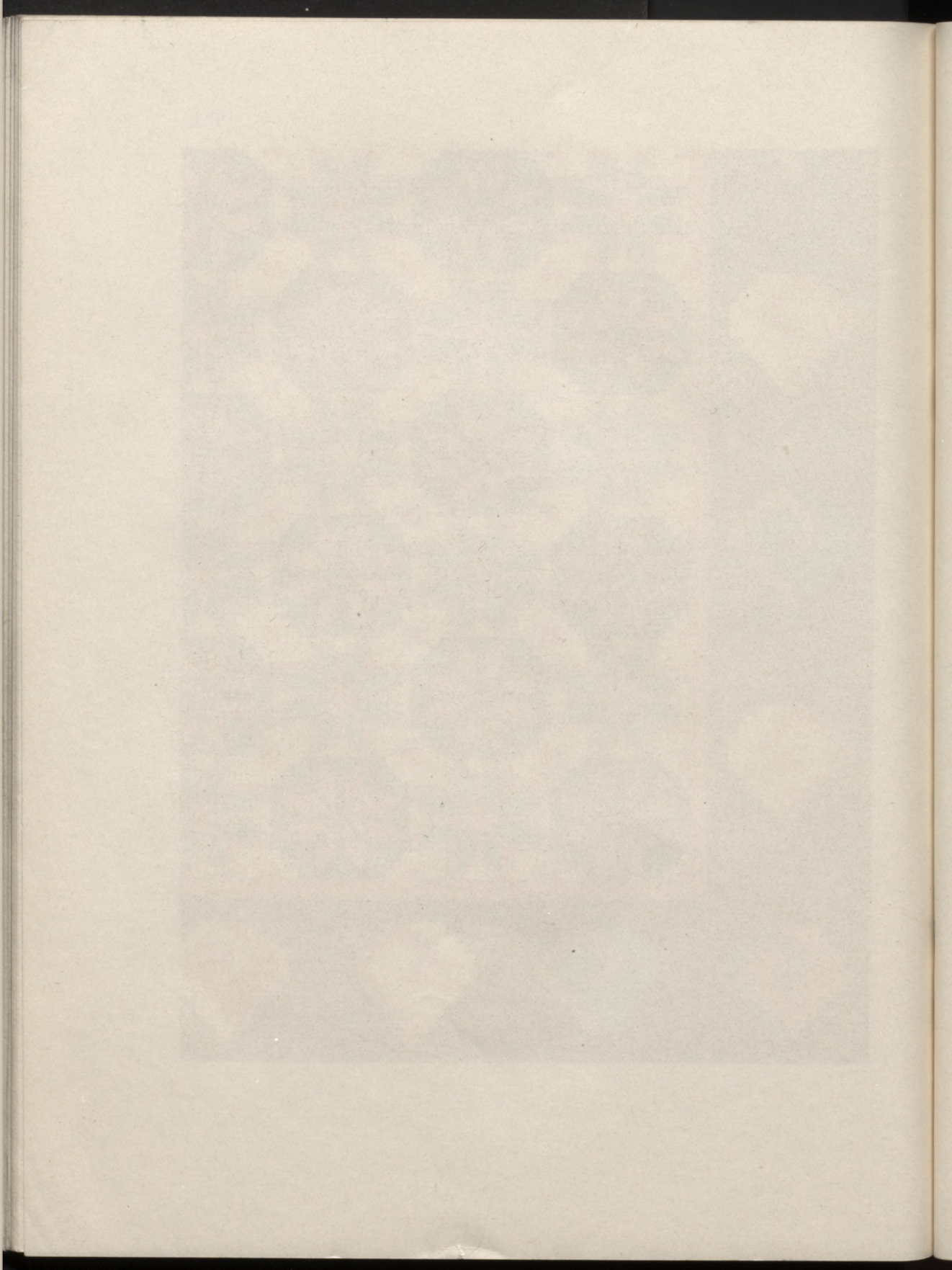
1

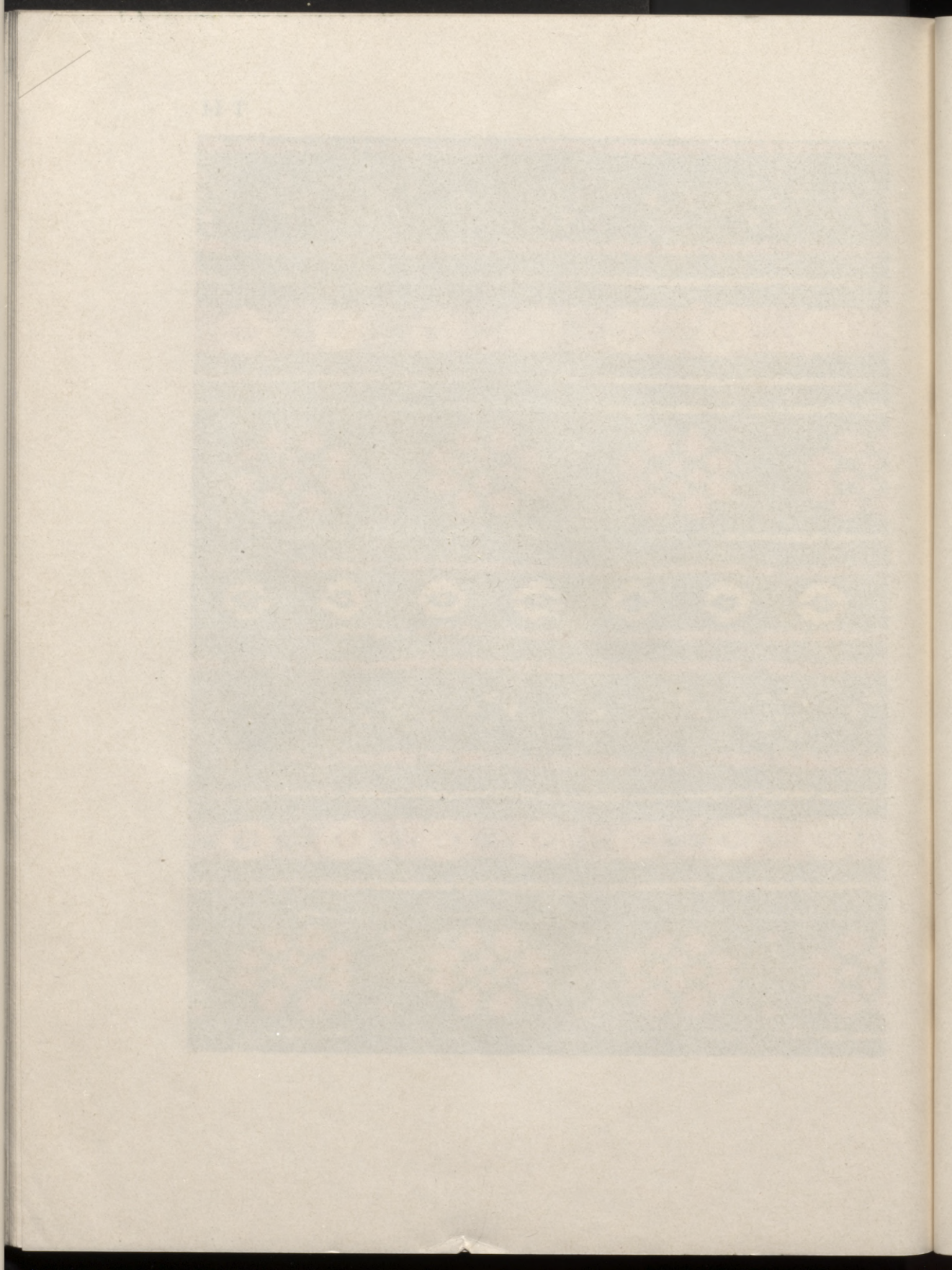
2

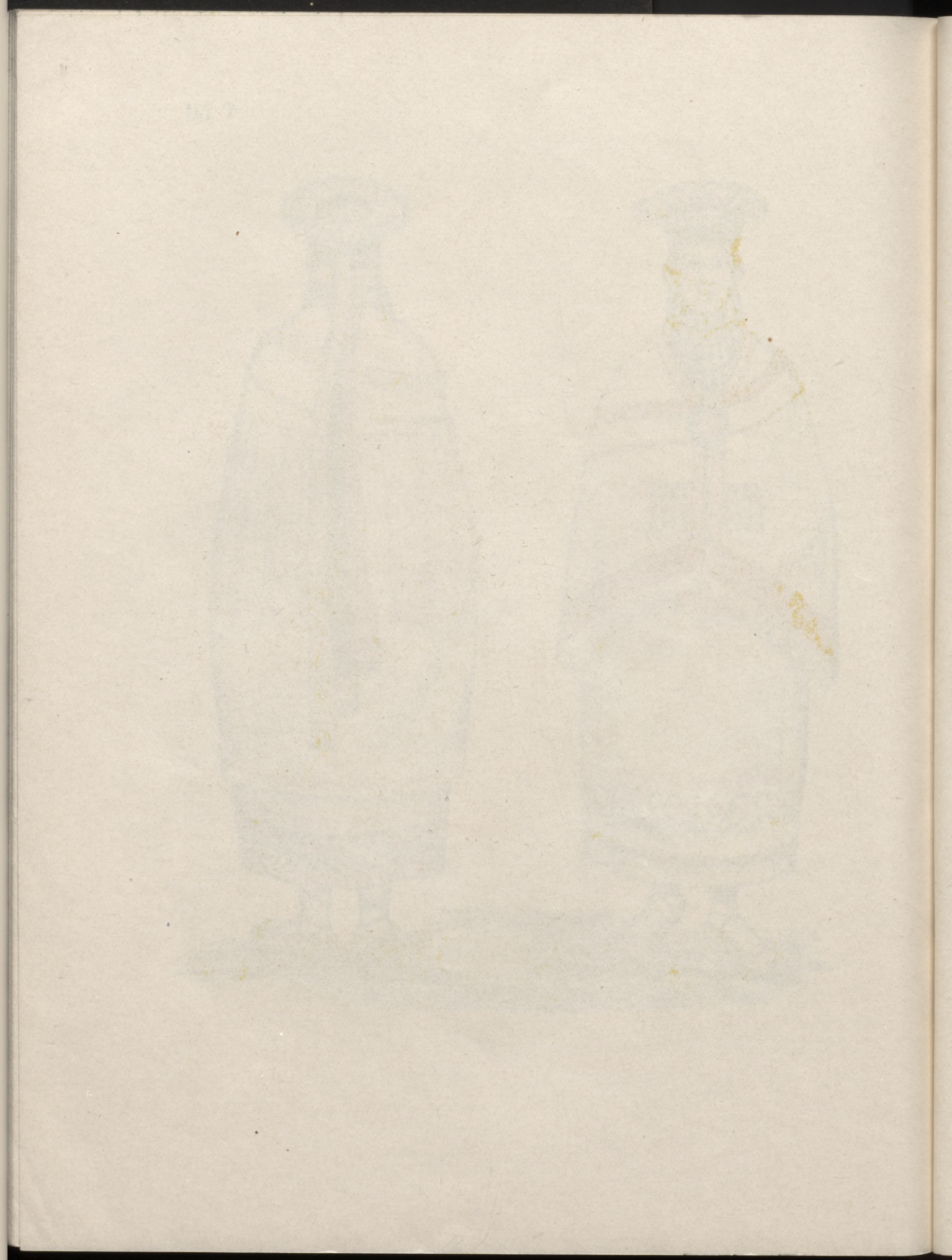

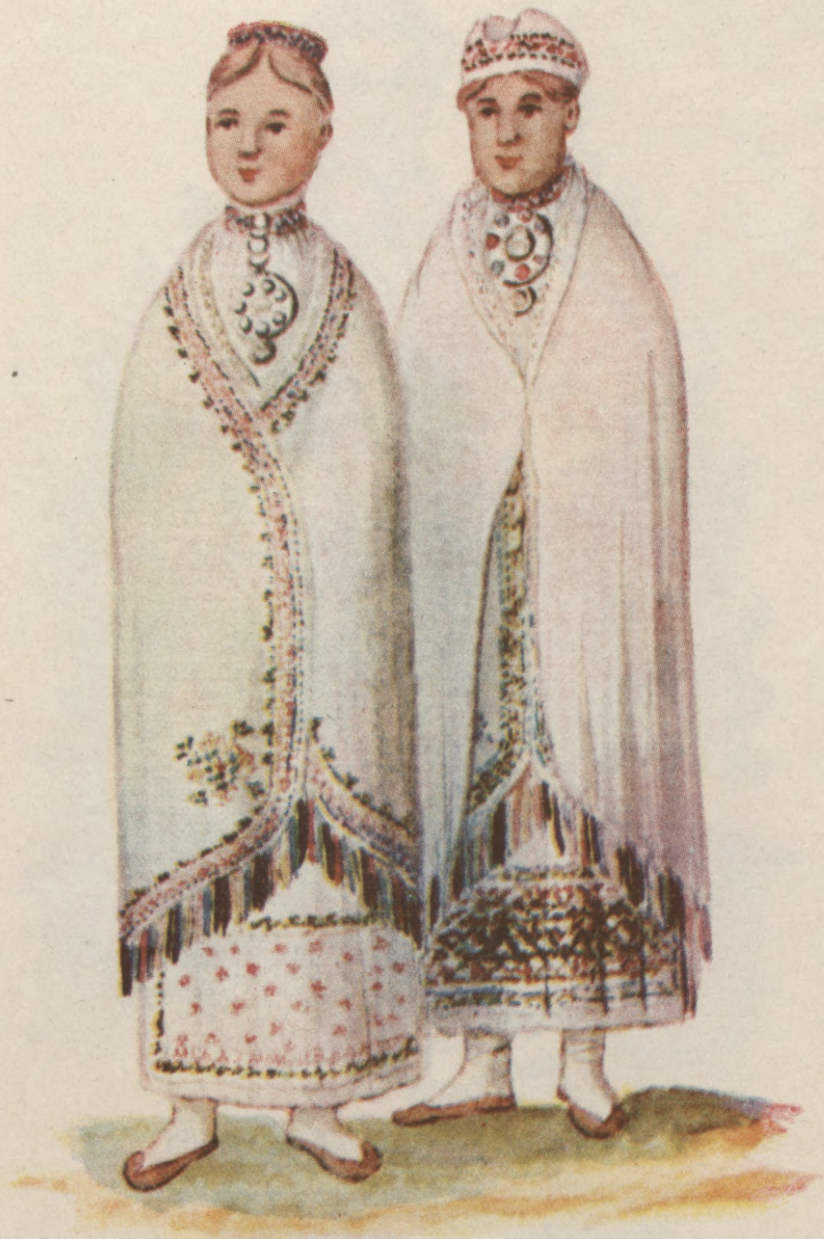

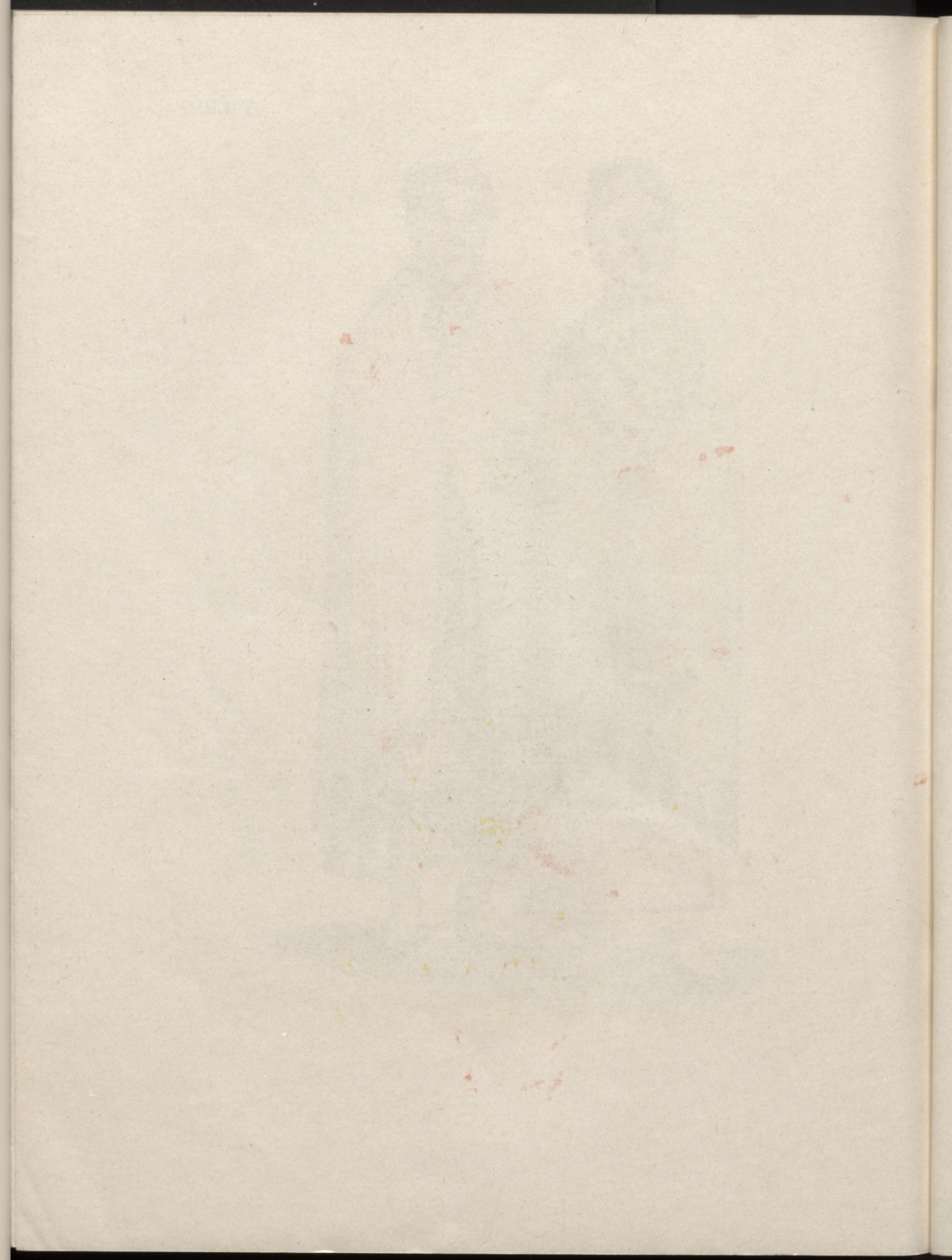

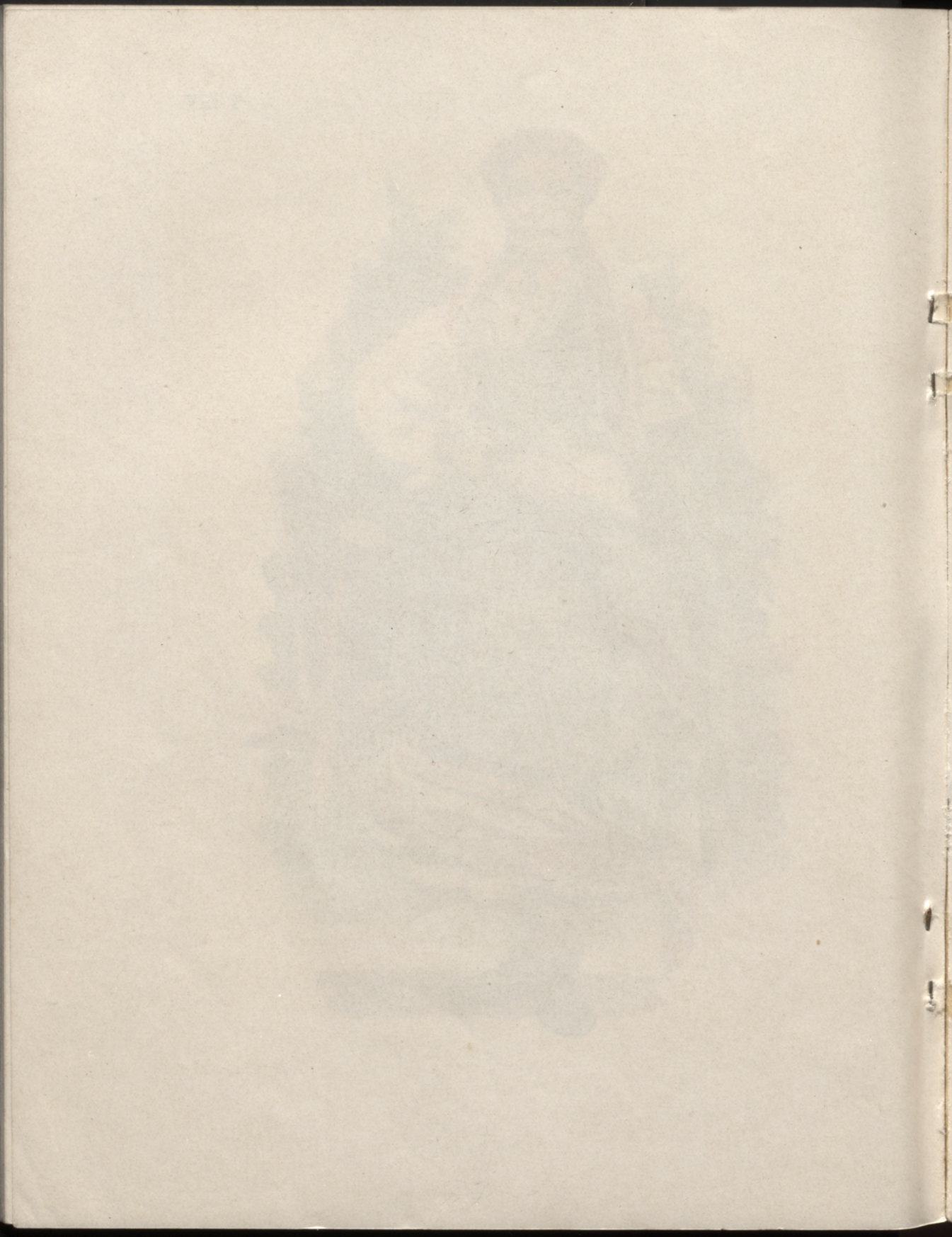

[2,-]

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0305070860

P. MANTNIEKA KARTOGRAFIJAS INSTITŪTS RĪGĀ, DZIRNAVU IELĀ 119.